RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 75.

Torsdagen den 10 juni.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 195 samt sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1.

§ 3.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av arvodena åt ordförande och ledamöter i styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid domänverket; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer m. m., såvitt angår medgivande för telegrafstyrelsen att tilldela ur telegrafverkets tjänst avgången person årligt understöd.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av väckta motioner, dels angående ändring av 18 § i lagen om val till riksdagen, dels om ändrad lydelse av §§ 14 och 15 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan Margarets begravning;

nr 193, i anledning av väckt motion om skadestånd åt av en förlupen kula under fältskjutning med norra skånska infanteriregementet dödade Hans Peter Hansens änka och dotter;

nr 194, i anledning av väckt motion om anslag till förstärkande av löneförmånerna åt läkare i svårbesatta läkardistrikt inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående tillfällig löneförbättring under år 1921 för viss personal vid armén och marinen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av varukredit åt vissa nödlidande länder;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för bekämpande av arbetslösheten;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 42 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen dels ock i särskild proposition nr 293 gjorda framställningar angående bidrag till avlönande av svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt den Hjertbergska antikvarien vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna, bergsskolorna i Filipstad och Falun samt vävskolan i Borås;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 45 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående statsbidrag till avlönande av kantorer m. fl.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av bostäder för tullverkets personal vid Värtahamnen i Stockholm;

nr 205, i anledning av väckta motioner om anslag till utförande av byggnadsarbeten vid kronprinsessan Viktorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med särskilda grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av den vissa tjänstemän tillkommande rätt till anmärkningsarvode;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anställande inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av en automobilinspektör jämte i ämnet väckta motioner;

nr 209, i anledning av väckta motioner om anslag till bekämpande av olaga brännvinstillverkning;

nr 210, i anledning av väckt motion om höjande av statsrådslönerna;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts remiss med överlämnande av uppgifter rörande värdet av vissa statsverkets tillgångar vid 1918 års slut;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning för år 1921 till tillfällig löneförbättring; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner;

första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga av 1917 års klass från fullgörande av en repetitionsövning;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ytterligare minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 6, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 77, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1920 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare jämte en i ämnet väckt motion;

nr 81, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 82, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattninghavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 83, i anledning av framställning om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension;

nr 85, angående tillfälligt arvodestillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott; och

nr 86, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott.

sammansatta banko- och andra lagutskottets:

utlåtande, nr 1, i anledning av dels en inom första kammaren väckt motion om anslag till en flottledslånefond och dels en inom samma kammare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande rätt för flottningsförening att som säkerhet för lån för allmän flottleds förbättrande använda sig av allmän flottleds egendom; och

memorial, nr 2, angående arvode åt den, som inom sammansatta banko- och andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels en inom första kammaren väckt motion om anslag till en flottledslånefond och dels en inom samma kammare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande rätt för flottningsförening att som säkerhet för lån för allmän flottleds förbättrande använda sig av allmän flottleds egendom; samt

sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om hyresvärdestegringsskatt jämte i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Ordet lämnades härefter till

Herr vicetalmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att sist bland en gång bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista må uppföras sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtanden nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och samma utskotts utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om hyresvärdestegringsskatt jämte i ämnet väckta motioner, samt att sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. ävensom i anled-

ning därav väckta motioner måtte sättas främst bland två gånger bordlagda ärenden på samma dags föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,22 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 11 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 5 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 63 samt statsutskottets utlåtanden nr 192—194 och 196—202.

§ 3.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 45 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående statsbidrag till avlönande av kantorer m. fl.

§ 4.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 204—210 blevo ånyo lagda på bordet.

§ 5.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts remiss med överlämnande av uppgifter rörande värdet av vissa statsverkets tillgångar vid 1918 års slut.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 212—214 samt första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 3—5.

§ 7.

Första sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial, nr 6, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning föredrogs härpå; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 77—86 ävensom sammansatta banko- och andra lagutskottets utlåtande nr 1.

§ 9.

Härefter föredrogs sammansatta banko- och andra lagutskottets memorial, nr 2, angående arvode åt den, som inom utskottet biträtt vid behandlingen av dels en inom första kammaren väckt motion om anslag till en flottledslånefond och dels en inom samma kammare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande rätt för flottningsförening att som säkerhet för lån för allmän flottleds förbättrande använda sig av allmän flottleds egendom.

Utskottets i detta memorial gjorda hemställan blev av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m.

Föredrogs sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen den 12 mars 1920 avlåten proposition, nr 314, vilken överlämnats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid statens järnvägar, telegrafverket, postverket, statens vattenfallsverk och tullverket måtte av statsverkets fond av rusdrycksmedel tillsvidare och i enlighet med Kungl. Maj:ts närmare beslut få disponeras dels för år 1921 ett belopp av 10,000,000 kronor, dels ock för år 1920 ett belopp av 7,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att även ett senare år disponera vad som av nämnda belopp ej åtgått ett föregående år;

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

2:o) att besluta, att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån efter de huvudsakliga grunder, som vore angivna i statsrådsprotokollet, finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande, samt att såsom kapitalökning för denna fond anvisa dels för år 1921 ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1920 ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor, båda beloppen att utgå av lånemedel, ävensom, vid bifall härtill, förordna, att de i förslagen till riksstat för år 1921 och till tilläggsstat för år 1920 under rubriken »Fast upplåning» upptagna lånemedel skulle höjas med motsvarande belopp;

3:o) att till understöd, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa dels för år 1921 under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor, att direkt utgå av hyresstegringsskattemedel, dels ock å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel;

4:o) att för anordnande av pristävlingar om standardmateriel och därav föranledda åtgärder i enlighet med av Kungl. Maj:t närmare meddelade bestämmelser å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel;

5:o) att till resestipendier åt arkitekter, byggmästare och arbetare i byggnadsfacket, ävensom åt personer med medicinsk-hygienisk utbildning, för studier i utlandet av bostadsfrågan å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av 75,000 kronor, att likaledes utgå av tillfälliga lånemedel; samt

6:o) att, vid bifall till vad under mom. 3:o), 4:o) och 5:o) föreslagits, besluta, att det i förslaget till tilläggsstat för år 1920 under rubriken »Tillfällig upplåning» upptagna belopp skulle höjas med 4,100,000 kronor.

I sammanhang med förevarande proposition hade till statsutskottet jämväl överlämnats följande motioner, nämligen:

inom första kammaren:
nr 292, av herr *Sigfrid;* samt

inom andra kammaren:
nr 233, av herr *Werner;*
nr 423, av herrar *Hage* och *Johansson* i Sollefteå;
nr 428, av herr *Lithander;*
nr 431, av herr *Lindman m. fl.;* och
nr 432, av herr *Hage.*

Sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft såväl förevarande proposition som ovannämnda motioner, hemställde,

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

A) att riksdagen måtte besluta

1:o) att till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och vattenfallsverk under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet», anvisa

a) å riksstaten för år 1921 ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att utgå av lånemedel,

b) å tilläggstaten för år 1920 ett reservationsanslag av 7,500,000 kronor, att likaledes utgå av lånemedel;

2:o) att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån efter de huvudsakliga grunder, som vore angivna i utskottets motivering, finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande, samt att för bildande av denna fond finge såsom lån från statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1920 ett belopp av 15,000,000 kronor samt för år 1921 likaledes ett belopp av 15,000,000 kronor med skyldighet för bostadslånefonden att för de medel, som sålunda varda från rusdrycksmedelsfonden utlämnade, gottgöra sistnämnda fond ränta efter 5 %;

3:o) att till understöd, i huvudsaklig överensstämmelse med i utskottets motivering angivna grunder, åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa dels för år 1921 å extra stat under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor, att direkt utgå av byggnadsskattemedel, dels ock å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel;

4:o) att för anordnande av pristävlingar om standardmateriel och därav föranledda åtgärder i enlighet med av Kungl. Maj:t närmare meddelade bestämmelser å tilläggstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, av 25,000 kronor; och

5:o) att till resestipendier åt arkitekter, byggmästare och arbetare i byggnadsfacket, ävensom åt personer med medicinsk-hygienisk utbildning, för studier i utlandet av bostadsfrågan å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av 75,000 kronor; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

vid punkten A) mom. 1)

av herr *Hamrin*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition i motsvarande del:

av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Hamrin* och *Leo*, vilka ansett, att utskottets motivering till förevarande del av utskottets hemställan bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

vid punkten A) mom. 2)

av herr *Pettersson* i Södertälje, som ansett, att utskottets motive-

ring jämväl i denna del bort hava annan av honom föreslagen avfattning;

av herr *Edward Larson*, som yrkat, att utskottet i sin motivering bort göra vissa i reservationen angivna uttalanden;

av herr *Jönsson* i Fridhill, vilken med särskild motivering hemställt, att riksdagen måtte besluta

2:o) att en särskild fond — — — grunder, som vore angivna i den av reservanten föreslagna motiveringen — — — ränta efter 5 %;

av herr *Pers* beträffande viss del av motiveringen; samt

vid punkten A) mom. 3)

av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, greve *Spens*, *Jesperson*, *Vennersten*, *Lübeck* och *Svensson* i Betingetorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

3:o) att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av anslag för understöd åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader icke måtte av riksdagen bifallas;

av herr *Edward Larson;*

av herr *Jönsson* i Fridhill, vilken föreslagit, att riksdagen måtte besluta

3:o) att till understöd i huvudsaklig överensstämmelse med uti reservationen angivna grunder åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel; samt

av herrar *Lindblad*, *Alb. Bergström*, *Carl Johansson*, *S. E. Ljungkvist*, *Johansson* i Kullersta och *H. V. Leo*, vilka yrkat, att statssubventationsbidraget till bostadsproduktionen skulle utgå med 20 % i stället för av utskottet föreslagna 15 %.

Punkten A).

Sedan *mom. 1)* föredragits, anförde:

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Det är erkänt, att det för närvarande råder en rätt allmän bostadsbrist här i landet. Det anses på många håll, att det för avhjälpande härav är i sin ordning, att arbetsgivarne inskrida och bygga för tillgodoseende av sina arbetares bostadsbehov. Man har även yrkat, att detta skulle åläggas dem genom lag. Utan att ett sådant lagtvång existerat, ha under krisåren åtskilliga arbetsgivare, särskilt inom industrien, i stor utsträckning byggt bostäder för sina arbetare och därmed i någon mån lindrat bostadsbristen. Under sådana förhållanden måste det förefalla ganska naturligt och rimligt, att vår största arbetsgivare, staten, bygger för sin personal i största möjliga utsträckning. Det är också vad som föreslås i denna proposition. Men det har efter utredning befunnits, att det skulle överstiga våra krafter att för närvarande bygga i den utsträckning, som vore önsklig för att fylla behovet. Man har därför inskränkt sig till att söka avhjälpa de mest trängande behoven på detta område för kommunikationsverken och tullverket. Och nu begär Kungl. Maj:t för fyllande av dessa behov 30 miljoner kr. Med

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

en beräknad byggnadskostnad av 6,000 kr. per eldstad skulle man för detta belopp erhålla 5,000 eldstäder. Man begär dels för år 1920 på tilläggsstat 7 $^1/_2$ miljoner kr. och dels för år 1921 ett belopp av 10 miljoner kr.

Departementschefen har emellertid ansett, att med hänsyn till den affärsmässighet, med vilken de affärsdrivande verken böra skötas, det icke är riktigt att ålägga dem, liksom icke heller tullverket, denna bostadsproduktion utan vidare, utan att detta bygge bör bli en särskild kristidsuppgift. För detta ändamål föreslås, att rusdrycksmedelsfonden, som just uppgår till omkring 30 miljoner kr., skulle få placeras i dylika statsbyggnader för i statens verk anställda. Emellertid skulle verken så till vida drabbas av kostnader för detta, att verken skulle bli skyldiga att underkasta sig uppoffringar med avseende å markanskaffning och ävenledes bli skyldiga att för framtiden underhålla bostäderna. Likaså skulle verken åläggas betala den ränteförlust, som skulle uppstå, därest de hyror, som tjänstemännen skulle få betala för dessa nya bostäder, icke räckte till att betala rusdrycksmedelsfonden 5 % ränta på kapitalet. För handhavande av denna byggnadsverksamhet föreslås i propositionen anordnande av en särskild byggnadskommission. Departementschefen har nämligen ansett, att om man överlämnar handhavandet härav åt de särskilda verken var för sig, gå åtskilliga av de fördelar förlorade, som äro att vinna genom en enhetlig organisation av verksamheten. I den byggnadskommission, som sålunda föreslås, skulle ingå representanter för varje verks styrelse, och dessa representanter skulle fullgöra uppdraget i kommissionen såsom tjänsteuppdrag. Vidare har man tänkt, att denna kommission skulle handla i intim samverkan med statens byggnadsbyrå och likaså, då så behöves, träda i förbindelse med statens kasernbyggnadsnämnd.

Utskottet har i stort sett i denna punkt anslutit sig till propositionen. Förändringar föreslås dock först och främst såtillvida, att utskottet icke anser det nu vara skäl att bygga för tullverkets personal, då det skulle vara ett jämförelsevis ringa antal av densamma, som skulle behöva nu tillgodoses med bostäder. Vidare har utskottet ansett det vara riktigt, att medel för ifrågavarande statsbygge anskaffas på vanligt sätt genom upplåning för varje verk särskilt, och att således icke rusdrycksmedelsfonden anlitas för ändamålet, utan att medel tills vidare anskaffas genom tillfällig upplåning, varefter Kungl. Maj:t förväntas till nästa års riksdag fördela beloppet på de särskilda verkens konti. Slutligen har utskottet ansett det icke vara lämpligt att tillskapa en sådan särskild organisation för ledningen av arbetet, som föreslagits av Kungl. Maj:t, utan utskottet anser, att de särskilda verken böra betros härmed. I övrigt har som sagt utskottet i allt huvudsakligt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

För min del har jag inom utskottet talat för Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i denna punkt. Jag har emellertid icke ansett det vara skäl att reservera mig beträffande frågan, om medel skola upplånas särskilt, eller om de skola uttagas från rusdrycksmedelsfonden, och icke heller i frågan, om tullverkets personal skulle få åtnjuta dessa

förmåner eller icke. Däremot har jag ansett mig icke kunna utan reservation gå med på utskottets förslag i vad det avser avstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en särskild byggnadskommission för detta arbete. Det synes mig nämligen alldeles uppenbart, att om man i det stycket frångår Kungl. Maj:ts förslag, skulle man förlora flera väsentliga förmåner. Först och främst är det alldeles tydligt, att man genom Kungl. Maj:ts förslag vinner en enklare organisation av hela detta stora nödtidsbygge, än om man skulle låta det ske för varje verk särskilt. Det synes också klart, att särskilt materialanskaffning och arbetsuppgörelser böra kunna betydligt underlättas, om de handhavas av en för alla verken gemensam organisation, än om varje verk skulle arbeta särskilt för sig. Det är slutligen också uppenbart, att man utom nu nämnda fördelar med en sådan anordning skulle åstadkomma betydligt billigare byggnadskostnader, än om man skulle splittra verksamheten på flera verk.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag vill i detta avseende nämna, att Kungl. Maj:t infordrat yttrande från järnvägsstyrelsen angående planläggningen av arbetet. Och då erbjöd sig järnvägsstyrelsen att för alla verkens vidkommande handhava och leda ifrågavarande arbeten just för att åstadkomma större enhetlighet och billigare kostnader. Järnvägsstyrelsen framhöll därvid, att statens järnvägar särskilt beträffande virke hade »stora möjligheter att nedbringa anskaffningskostnaderna härför, tack vare sin sågverksanläggning i Piteå och redan organiserat samarbete med domänstyrelsen. Vid Piteå möjliggör», säger järnvägsstyrelsen, »den nuvarande relativt goda sliperstillgången en omläggning av driften för någon kortare tid i och för sågning av plank, bräder och syllar för husbyggnadsändamål, och har styrelsen god tillgång på härför lämpligt timmer från kronans skogar. Det vid slipersfaktoriet i Piteå apterade virket kan sedermera med stor fördel transporteras sjöledes till lämpligt belägen hamn, såsom nu sker vid distribuering av slipers från anläggningen ifråga.

Dessutom har styrelsen uppgjort med domänstyrelsen om timmerleveranser från kronans skogar omkring Dalälven, Ljusnan m. fl. vattendrag, vilka leveranser visserligen i huvudsak äro avsedda för tillverkning av slipers, men som dock med fördel skulle kunna användas även till virke för bostadsändamål. Detta virke skulle kunna försågas vid statens järnvägars såg vid Rockhammar samt medelst legoförsågning vid enskilda tillhöriga, lämpligt belägna sågverk.

Beträffande snickerier», säger slutligen järnvägsstyrelsen, »har länge tillämpats den principen vid statens järnvägars husbyggnadsarbeten, att i största möjliga grad standardisera hit hörande artiklar för att därigenom nedbringa kostnaderna. Utredning har pågått om lämpligheten att vid Piteå även anordna hyvleri för tillgodoseende av statens järnvägars eget behov av spåntade och hyvlade trävaror. Denna fråga blir i detta sammanhang synnerligen aktuell.»

Nu tror jag, att man måste ge civilministern rätt i, att det icke kan anses fullt lämpligt att överlämna åt järnvägsstyrelsen att sköta byggnadsarbetet för alla verken. Men de fördelar, som onekligen ligga i en sådan anordning, som järnvägsstyrelsen här skisserat, skulle också

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

till fullo uppnås, om man i stället anordnade en samorganisation för de ifrågavarande verken för ledningen av dylika arbeten.

Jag har på grund av de skäl, jag nu anfört, reserverat mig beträffande motiveringen. De önskemål och direktiv för detta byggande, som utskottet ansett böra vara bestämmande, äro nämligen alla inryckta i denna, och ett bifall till det förslag jag nu talar för, föranleder ingen ändring i själva klämmen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, har jag under punkt 1 låtit anteckna reservation, i vilken hemställes om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och det förslag, till vilket utskottet kommit, är ju i själva verket den, att under det att Kungl. Maj:t inbegripit i bostadsbyggandet jämväl tullverkets personal har utskottet frånskilt denna personal och stannat vid att föreslå anvisandet av medel för byggande av bostäder endast för personalen vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Som motivering för denna sin ståndpunkt har utskottet anfört, att med den nedprutning av behovet, som vederbörande departementschef själv gjort, har man kommit till en slutsiffra för tullverket av endast 75 eldstäder. Utskottet anför, att medel för täckande av detta behov böra anvisas i vanlig ordning, d. v. s. uttagas genom skattemedel.

Jag skall tillåta mig fästa herrarnas uppmärksamhet på, att detta uppenbarligen är en felkalkyl från utskottets sida. Ty departementschefen har icke, såsom utskottet förmenat, gjort gällande, att en nedprutning på sätt här skett blivit gjord av honom. Tvärt om förhåller det sig i verkligheten så, att departementschefen beträffande tullverket räknat med ett behov, som utgår ifrån en helt annan utgångspunkt, än den, som gäller beträffande statens järnvägar. Inom tullverket har nämligen en utredning kommit till stånd, som omfattar vissa städer. Jag ber att här i samband med detta få uppräkna de platser, där undersökning gjorts. Det är vid en del första klassens tullplatser, nämligen Sundsvall, Gävle, Norrköping, Göteborg, Hälsingborg, Malmö och Trälleborg. Och vid den reducering, som vederbörande sedan gjort, har man kommit fram till siffran 378 eldstäder. Behovet av bostäder för tullverkets personal skulle i själva verket omfatta icke mindre än 1,650 personer. Men vid den undersökning och utredning, som ligger till grund för framställningen till departementschefen, har detta antal reducerats till den grad, att det nu endast motsvarar 7 % av personalens hela behov. Det är uppenbart, att utskottet sålunda räknat med alldeles felaktig utgångspunkt, då utskottet här velat göra gällande, att med den reducering, som departementschefen verkställt, det skulle stanna vid endast 75 eldstäder. Vill man göra en jämförelse med statens järnvägar på detta område, så måste man

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

utgå ifrån, att sedan departementschefen gjort en nedprutning beträffande järnvägarna och kommit ned till 20 % av det behov, som blivit anmält, så måste denna siffra, som man då komme fram till, jämföras med den, som departementschefen här utgått ifrån eller 378 eldstäder. När man beaktar dessa olika utgångspunkter, är det uppenbart, att det icke går att avfärda Kungl. Maj:ts här gjorda framställning beträffande tullverkets personal på det sätt, som här av utskottet blivit gjort.

Vidare ber jag att få påpeka, att vederbörande departementschef här har velat i ett sammanhang se frågan om byggande av bostäder åt den statsanställda personalen. Och det förefaller mig redan med denna utgångspunkt vara felaktigt att då frånskilja ett så stort verk som tullverket, vilket i sin tjänst har ett så stort antal personer. Beträffande behovet i Stockholm har detta icke medtagits i den utredning, som föreligger, enär man tänkt att på andra vägar skaffa bostäder åt den personal vid tullverket, som finnes anställd i Stockholm. Jag ber att i detta avseende få erinra om, att på riksdagens bord föreligger en framställning om byggande av särskilda bostäder för en del av den personal, som är anställd vid tullförvaltningen i Stockholm.

Ja, herr talman, jag skall icke uppehålla mig längre vid detta utan endast med de ord, jag här uttalat, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande punkt 1 och blott tillägga, att jag även beträffande de medel, som kunna komma till användning härutinnan, fullständigt ansluter mig till den tankegång, som göres gällande i den kungliga propositionen. Det föreligger ju ett särskilt extra behov av byggande av bostäder för statsverkets personal. Det är då helt naturligt, att man anvisar särskilda medel och går särskilda vägar för att anskaffa dessa penningar under de förhållanden, som nu äro rådande. I det avseendet skiljer sig min uppfattning från uppfattningen hos utskottets majoritet, som har velat, att vederbörande verk på vanligt sätt skulle upplåna pengarna och byggnaderna sålunda utföras under iakttagande av de normala vägar, som vederbörande verk bruka använda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Jag har biträtt den uppfattning, som utskottet kommit till på denna punkt. Jag anser nämligen i olikhet med den talare, som närmast haft ordet, att dessa medel, som skulle anslås till vederbörande verk, böra belasta verkens särskilda kapitalökningsstater. Utskottet har kommit till det resultatet, att rusdrycksmedelsfonden, som sådan icke skulle disponeras för ändamålet.

Även beträffande den fråga, som utskottets ärade ordförande närmare berörde, nämligen frågan om inrättandet av en särskild kommission för att utföra här berörda arbeten, ber jag att få säga, att jag fullständigt står på utskottets ståndpunkt i detta fall. Jag tror, att man nog kan säga det, att vi haft tillräckligt av kommissioner,

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

och jag vågar för min del betvivla, att om reservanternas mening blir bifallen, skulle kunna skapas en enkel och billig kommission. Jag tror, att vår erfarenhet av kommissioner går i en helt annan riktning och att det är anledning till särskild misstro i det avseendet. Men utskottet har trots det att det underkänt Kungl. Maj:ts uppfattning i denna del och samtidigt underkänt de förslag, reservanterna kommit till, likvisst i motiveringen understrukit nödvändigheten av att vederbörande verk samarbeta med varandra. Utskottet har också särskilt tryckt på, att kasernbyggnadsnämnden i ganska stor utsträckning skulle vara synnerligen väl skickad att utföra dessa arbeten, varom här är fråga. Jag är ganska viss om, att kasernbyggnadsnämnden har både möjlighet och medel att ingripa, där så kan anses påkallat. Och jag tror därjämte, att oavsett att det icke tillskapas en dylik kommission så blir det synnerligen angeläget för de särskilda verken att träda i förbindelse med varandra för att ordna saken på bästa sätt.

Att tullverket nu icke kommit med är en sak för sig. Tullverkets byggnadsfråga har, som herr Hamrin nyss framhöll, upptagits till behandling i ett annat sammanhang. Vi hava i de närmaste dagarna att behandla en framställning från statsutskottet, som går ut på att bereda bostäder i ganska stor utsträckning för tullverkets personal vid Värtahamnen.

Jag tror, att det finnes fullgiltiga skäl, som tala för ett bifall för utskottets hemställan i denna del, och skall därför utan att vidare ingå på frågan be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag antar, att kammarens samtliga ledamöter äro de föregående ärade talarna tacksamma för att de icke uppehållit kammaren allt för länge. Frågans kärnpunkt torde vara, huruvida vi skola bevilja penningsubvention eller icke. Övriga skiljaktigheter äro av mindre betydelse. Jag skall då i allra största korthet be att få uttala min anslutning till herr Jönssons i Fridhill uppfattning. Jag anser nämligen, att det är riktigt att låta de enskilda verken var för sig sörja för sina byggnadsbehov. Och det kan vålla ganska stort trassel och säkerligen åstadkomma icke liten splittring, om man nu skapar en byggnadskommission, som skall sköta om byggandet för statens verk. Det är vad jag kan säga om den saken.

Beträffande användningen av rusdrycksmedel eller icke skall jag be att få hänvisa till den kända och av mig för min del erkända statsutskottsgrundsatsen, som går ut på: låt verken bygga i vanlig ordning med därtill anvisade medel, och anlita icke en viss fond, för ett statsändamål, som bör tillgodoses på vanlig väg. Det är redigast och mest affärsmässigt.

Utöver detta har jag i denna punkt ingenting att tillägga, då ju diskussionen här icke skall röra sig om det väsentliga, nämligen om huruvida vi skola hava statssubvention eller ej. Det kommer ju vid en senare punkt.

Med dessa få ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Här behandlas nu tillsammans tre utskottsutlåtanden från detta bostadsutskott, behandlande tre propositioner, som hava ett mycket nära sammanhang med varandra. De är ju då givet, att man, när man går att behandla detta utskottsutlåtande nr 2, icke kan undgå att något litet beröra även de två andra utskottsutlåtandena, som komma att behandlas efter detta. Emellertid har det nu blivit så, att man kommit att taga dessa tre utlåtanden i oriktig ordning. Jag för min del finner att det hade varit riktigare att först behandla utlåtandet nr 1, och jag föreställer mig också, att utskottet genom sin numrering av dessa tre utlåtanden betraktat saken på samma sätt. Men genom händelsernas makt har det blivit så, att utlåtandena nr 2 och 3 kommit in senare än nr 1.

Med avseende på detta utskottsutlåtande nr 2 har jag för min del tillåtit mig att med min partivän herr Johansson väcka en motion, som gick ut på att de 6,500,000 kronor, som nu föreslås skola utgå av byggnadskattemedel, i stället skulle utgå av lånemedel. Motiveringen för denna ståndpunkt är följande, som jag nu skall komma in på.

För min del betonade jag, när denna fråga remitterades till utskottet, att hela detta förslag gick ut på att åstadkomma en indirekt beskattning, och jag upprepar detta: *det är en indirekt beskattning*, denna hyresstegringsskatt som behandlas i ett av dessa utskottsutlåtanden, även efter den ändring, som åstadkommits inom utskottet. Det är en *indirekt* skatt, som faller även på den allra fattigaste. Även den allra fattigaste änka, som sitter i en vindsvåning, får taga på sig en del av de utgifter, som nu skola användas för att öka bostadsproduktionen. Från *den* utgångspunkten betonade jag för min del, att jag icke kunde vara med om en sådan skatteform, och jag uttryckte särskilt min förvåning över, att den nu sittande regeringen kunde vara med om att framlägga ett förslag till en sådan, då den gick fullständigt emot hela den åskådning, som ligger till bakgrund för bildandet av en sådan regering. Jag har vid talrika tillfällen, då jag varit ute i landet och talat i denna fråga, fått instämmanden från partivänner till den nu sittande regeringen vilka fullständigt gillat mina synpunkter och förklarat att de i högsta grad voro förvånade över, att den nu sittande regeringen velat gå in på en sådan skatteväg, som nu ifrågasatts. Jag har för min del i stället tillåtit mig väcka en motion, som gått ut på att slå in på en annan väg. Man bör naturligtvis göra sitt bästa för att åstadkomma medel för stimulerande av bostadsbyggandet. Men dessa medel, menade jag, borde skaffas på annat sätt än genom en sådan skatt, som här föreslagits, och det var särskilt att märka, att denna skatt dessutom är förbunden med den förutsättningen, att man rent av skulle stimulera till en höjning av hyrorna. Ty,

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

detta är ju, som bekant, innebörden av detta regeringsförslag, som här föreligger: man skall stimulera hyresvärdarna till att höja hyrorna och samtidigt skall man göra denna höjning av hyrorna till ett skatteobjekt genom inrättandet av den s. k. hyresvärdestegringsskatten, som av utskottet omformats till en byggnadsskatt. För min del visade jag på en annan väg, som jag här skall något beröra. Det har förekommit i Danmark, att från en kommitté — märk väl en kunglig kommitté — framlagts ett förslag, som gick ut på att man skulle anskaffa sådana medel, som här ifrågasättes, på den vägen att man skulle lägga *skatt på överloppsrum*. Man resonerar därvid på det sättet, att en person eller en familj, borde hava rätt från sociala utgångspunkter till ett visst rumsinnehav. Har han mer än detta rumsinnehav, böra de överloppsrum, som man kan konstatera, beläggas med en viss skatt. En sådan skatt är även den en indirekt skatt, men den stora skillnaden mellan en sådan indirekt skatt och den skatteform, som utskottet även för sin del fastän i modifierad form föreslår, är att denna skatt för överloppsrum faller på de mera burgna i samhället, under det att denna skatt, som här ifrågasättes, kommer att falla även på de allra fattigaste — även den allra fattigaste änka, som sitter uppe i femte våningen, får taga på sig en del av denna skatt för att åstadkomma en stimulering av bostadsbyggandet. Från *den* utgångspunkten hade jag för min del betonat, att det skulle vara lyckligare att anställa en utredning om möjligheten att åstadkomma en sådan bostadsskatt, som jag ifrågasatt, nämligen på överloppsrum. Nu är att märka, att det förelåg ett definitivt utarbetat förslag i Danmark — jag rekommenderade vid remissdebatten den saken till undersökning av utskottet. Såvitt jag förstår, har utskottet icke gjort sig ens det ringaste besvär att utreda, hur den saken ligger. Jag måste säga, att jag förvånar mig över ett sådant förhållande. Emellertid tror jag som sagt fortfarande på, att det skall finnas möjligheter för att gå fram på den vägen, att alltså åstadkomma en utredning om en sådan skatteform, som gå ut på skatt på överloppsrum. Jag kommer då med anledning därav, att vid behandlingen av en annan punkt här påyrka, att min motion blir bifallen med avseende på yrkandet om en utredning om skatt på överloppsrum, vilken skatt möjligen skulle kunna beslutas vid kommande riksdag. Från den utgångspunkten måste jag dock se till att det anslag, som behövs för detta stimulerande av bostadsbyggandet, likväl kan åstadkommas, och jag har därför tillåtit mig att väcka en motion, som går ut på att medlen i stället för att uttagas på den av utskottet föreslagna skattevägen, i stället under den tid utredning pågår, tagas av lånemedel. Jag har från den utgångspunkten för min del påyrkat, att 6,500,000 kronor skola tagas av lånemedel, och att man sedan, när man en gång vid en kommande riksdag eventuellt beslutat en sådan skatt på överloppsrum, naturligtvis kan täcka detta lån genom att använda en sådan skatt som jag för min del har påyrkat.

Från dessa utgångspunkter skall jag tillåta mig att med anledning av denna motivering med avseende å punkten 3 under A yrka, att min motion bifalles, d. v. s., jag skall be att få yrka, att dessa 6,500,000 kronor tagas av lånemedel i stället för av byggnadsskattemedel.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Emot den reservation, som jag avgivit och här försvarat, har herr Jönsson i Fridhill invänt, att kommissioner vore något, som vi hava anledning att vara rädda för, och att en sådan kommission, som avsetts i den kungl. propositionen, skulle bliva särskilt dyrbar. Jag vill i anledning därav erinra, att den byggnadskommission, om vilken det är tal i den kungl. propositionen, är en kommission av en helt annan typ än de kommissioner vi gjort bekantskap med under kristiden. Det är icke riktigt att jämföra en anordning, varigenom representanter för de olika affärsdrivande verken skulle samarbeta för att bereda bostäder åt verkens personal, med exempelvis bränslekommissionen. Och det är icke riktigt att med bränslekommissionens och andra kommissioners verkliga eller förmenta felgrepp för ögonen, för framtiden fortfarande hysa en panisk förskräckelse för själva ordet kommission. Vad som i propositionen säges om denna anordning är icke på något vis ägnat att inge en sådan förskräckelse för saken, som den herr Jönsson i Fridhill givit uttryck åt.

Den siste ärade talaren fick med herr talmannens tillstånd upptaga till diskussion en fråga, som icke hör till denna punkt. Då så emellertid skett, skall jag tillåta mig att i allra största korthet säga ett par ord till svar. Herr Hage klandrade utskottet för att det icke närmare utrett frågan om skatt på överloppsrum. Hans missnöje tycktes dock egentligen bero på, att vi icke kommit med något förslag i detta ämne. Till försvar för denna underlåtenhet må framhållas, att en skatt på överloppsrum är en mycket opraktisk åtgärd, efter våra förhållanden räknat. En sådan skatt kan nämligen anordnas på huvudsakligen två olika sätt, bägge lika olämpliga. Man kan lägga skatten så, att den träffar endast verkliga överloppsrum, d. v. s. man ställer sig något så när liberal emot lägenhetsinnehavarna, så att de få skattefrihet för det antal rum som efter en generös uppskattning kan anses normalt behövligt. Men man kan också gå en annan väg och tämligen snävt tillmäta antalet såsom nödiga ansedda rum. Går man den förra vägen, får man så liten behållning av denna skatt, att det blir ingenting att komma med. Går man åter den andra vägen och tillmäter rumsantalet snävt, får man naturligtvis en större behållning, men på samma gång ställer man de så, att befolkningen i medelklassvillkor måste »kyffa ihop sig», man tvingar vuxna personer av skilda kön att bo ihop o. s. v., det vill säga man befordrar förhållanden, som man av andra skäl anser allt annat än önskvärda. Jag tror därför det ingalunda kan vara att rekommendera att slå in på den väg, som herr Hage talade för, åtminstone så länge man kan bereda medel till understödjande av bostadsproduktionen på andra sätt, som icke äro

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

förenade med de olägenheter, som en skatt enligt herr Hages förslag skulle medföra.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yttra endast några få ord i den fråga, som är föremål för debatt vid denna punkt. Jag skall inskränka mig till att understryka vad herr Pettersson i Södertälje och herr Hamrin hava framfört, särskilt i vad det gäller organiserandet av den byggnadsverksamhet, som är avsedd för statens egna befattningshavare. Det har av Kungl. Maj:t föreslagits, att denna verksamhet skulle ledas av en kommission, som skulle bestå av en representant för vart och ett av de verk, varom fråga vore, samt av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande. Jag tror för min del, att det önskemål, som ju också utskottet självt, ehuru det icke kunnat tillstyrka detta förslag, dock har understrukit, nämligen önskemålet om ett intimt samarbete mellan verken i detta avseende, icke kan på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses, med mindre än att man skapar ett sådant organ, som det här är fråga om, och som föreslagits av Kungl. Maj:t. Att det är ett mycket stort önskemål, att ett intimt samarbete kommer till stånd, när det gäller att besluta såväl *var* dessa bostäder skola byggas som *hur* de skola byggas, det torde vara alldeles klart. Jag fruktar, att om man icke går den väg, som Kungl. Maj:t här har föreslagit, och som tillstyrkts av reservanterna, kommer det att bliva anledning till samma klagomål, som ju tidigare framkommit, att i statens verksamhet den ena handen icke vet vad den andra gör. Det är säkerligen betydande fördelar att vinna genom att verkligen organisera ett särskilt organ för detta samarbete.

Jag tror, att man kan vinna besparingar, ekonomiska besparingar, och jag tror, att man kan vinna en planmässig ordning i alla avseenden i denna fråga. Jag vill i detta sammanhang påpeka ytterligare en omständighet. Här finnes nu en strävan, som enligt min mening, bör med alla till buds stående medel understödjas, att med avseende å tillverkningen av bostäder få fram en standardiserad tillverkning av byggnadsmaterial i största möjliga utsträckning. Och det är klart att detta betyder mycket ekonomiskt, icke minst i den byggnadsverksamhet, som skall ske för statens eget behov. Men att få denna strävan tillbörligt beaktad, tillbörligt understödd, utan att man har en gemensam planläggning och ett gemensamt organ för statens byggnadsverksamhet för dess egna befattningshavare, tror jag icke vara möjligt. Jag skulle således anse det vara riktigt, om utskottets förslag, som jag finner vara svagt motiverat i denna del, icke vunne kammarens bifall utan i stället Kungl. Maj:ts förslag bifölles.

Frågan, huruvida för denna byggnadsverksamhet för statens egna befattningshavare man skall taga i anspråk rusdrycksmedelsfonden, som Kungl. Maj:t föreslagit, eller kostnaderna skola föras på kapitalökningsstaten, som utskottet föreslagit, anser jag för min del vara av mindre betydelse. Och jag skall i det avseendet icke insistera på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Däremot skulle jag gärna vilja ställa en vädjan till kammaren,

att ifråga om de verk, som i detta sammanhang skulle komma i åtnjutande av medel för bostadsbyggande åt sina befattningshavare, tullverket icke måtte uteslutas. Jag kan ej finna, att det har från utskottets sida förebragts något avgörande skäl, varför icke man skulle kunna i samma ordning som för kommunikationsverkens personal få bygga bostäder för tullverkets befattningshavare. Men jag medger ju, att denna fråga icke heller är av den betydelse, att det över huvud må innebära någon så synnerligen stor olägenhet, om i detta fall utskottets förslag bifalles.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Herr Lübeck: Herr talman! Jag skall endast uppehålla mig något vid den detalj, som statsrådet särskilt yttrade sig om, nämligen tillskapandet av en särskild byggnadskommission. Jag kan för min del ej finna annat, än att det vore en olycklig organisationsform att slå in på. Man får komma ihåg, att det gäller endast en del av den byggnadsverksamhet, som de affärsdrivande verken ha om hand. Och för denna särskilda del, om vars blivande omfattning vi icke veta mycket, skulle vi nu tillskapa ett särskilt organ ovanpå de affärsdrivande verken genom denna byggnadskommission. Det skulle leda till, att kanske på ett och samma ställe skulle järnvägsstyrelsen eller vattenfallsstyrelsen utföra en del byggnader självständigt och en annan del under byggnadskommissionens överinseende. Jag anser, att man på detta sätt icke kan vinna en tillfredsställande organisation av det hela, men att det däremot måste uppstå många tillfällen till slitningar. Och denna metod, som kan synas skenbart praktisk, att sätta in en representant för varje verk i denna organisation utan att dock vinna en organisk enhetlighet, tror jag vara en farlig väg att slå in på.

Nu framhöll statsrådet, att vad man ville vinna var planmässighet, och alldeles särskilt underströk statsrådet önskvärdheten av att få fram en standardisering i fråga om utförande av byggnader. Men det vill jag fråga, om man icke skall kunna vinna denna standardisering, när den över huvud taget blir mogen för tillämpning, genom de olika verkens försorg, i den omfattning, dessa verk utöva byggnadsverksamhet. Standardiseringen kommer att arbetas fram genom särskilda organ och skall lätt kunna tillämpas. Bland annat har riksdagen i år anslagit betydande medel till ingenjörsvetenskapsakademien för experiment på detta område och för att få fram förslag till lämpliga bostadstyper. När den tiden är mogen, kan man se till, att de affärsdrivande verken begagna sig av standardiseringens fördelar, utan att därför tillskapa denna organisation, som jag finner vara olycklig. Jag vill ej alls skrämma med själva kommissionsnamnet och har aldrig hört till dem, som häcklat t. ex. bränslekommissionen för dess verksamhet, och jag vill sålunda ej påstå, att blotta tillskapandet av en kommission i och för sig skulle vara så olyckligt. Men jag kan ej se, att man här vinner några praktiska fördelar, medan man riskerar att förlora mycket och skapa split och oreda i byggnadsverksamheten för de affärsdrivande verken genom denna bostadskommission.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Och därför ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag måste säga några ord med anledning av herr Jakob Petterssons anförande för en stund sedan. Han gjorde gällande, att vad man främst skulle tänka på var den burgna medelklassen och deras intressen. Men nu förhåller det sig ju så, att det existerar även en klass, som heter underklassen, eller arbetarklassen, som jag representerar. Och även till dem måste man taga hänsyn, även från borgerligt håll, när man avgör en sådan fråga.

Herr Jakob Pettersson påpekade, att med avseende å en sådan skatt som den av mig ifrågasatta kunde man tänka sig två alternativ. Man kunde tänka sig den möjligheten, att man tilläte ett rumsinnehav utan skatt, som var ganska liberalt tilltaget. Men man kunde även tänka sig ett annat alternativ, nämligen att det rumsinnehav, för vilket man ej skulle betala skatt, skulle göras mycket snävt. För min del må jag säga, att jag icke intagit någon bestämd ståndpunkt till frågan, hur man skulle lägga skatten, utan endast tillåtit mig påyrka utredning om frågan. Men för denna utredning givas vissa förutsättningar samt vissa rön och erfarenheter, alldenstund man i Danmark framlagt ett utarbetat kommittéförslag i frågan. Naturligt är emellertid, att det förhåller sig så, att om man nu skulle lägga denna skatt på det mera *snäva* sättet, då skulle man få mycket betydliga skattemedel genom skatten på överloppsrum för att använda till stimulerande av bostadsbyggandet. Men skulle man däremot gå på den vägen, som herr Jakob Pettersson betecknade som det andra alternativet, då blir förhållandet det att det blir mindre skattemedel till bostadsbyggande, vilket medför mindre tillgång av bostäder för de bostadslösa d. v. s. i främsta rummet för de arbetande klasserna, som alltså måste inskränka sitt rumsinnehav. Naturligtvis är det riktigt, som herr Jakob Pettersson sade, att ett snävt tillmätande av det skattefria rumsinnehavet medför inskränkningar även för medelklassen. Men då valet står mellan att tvinga den mera burgna medelklassen att inskränka sitt rumsinnehav, och å andra sidan att tvinga arbetarklassen att inskränka sitt rumsinnehav, då måste jag säga, att från *sociala* utgångspunkter är det nödvändigt att hålla på, att arbetarklassens rumsinnehav ej inskränkes. Ty besinna, att familjerna där nere i arbetarklassen i allmänhet endast ha ett rum och kök och kanske endast ett kök, under det att den burgna medelklassen sitter med tre à fyra rum och kök, o. s. v. Och även om det skulle verka så på denna burgna medelklass, att den finge inskränka sitt rumsinnehav något litet, så är det icke någon sådan riksolycka, som om man åstadkommer en lagstiftning, som resulterar i att den allra sämst ekonomiskt ställda arbetarklassen måste inskränka sitt rumsinnehav. Jag måste alltså säga, att det måste vara *socialt* riktigt, att i denna fråga hålla på *arbetarklassens* intressen.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag skall nu i detta sammanhang tillåta mig påpeka, att jag gjort ett yrkande med avseende på punkt 3, men då jag hör av talmannen, att detta yrkande icke för närvarande kan framställas, skall jag tillåta mig taga tillbaka yrkandet. Men jag kommer naturligtvis att framställa detsamma vid punkt 3.

Herr Lindman: Herr talman! Jag kan ej hjälpa, att man inför dessa stora siffror, som föreligga i den kungl. propositionen, förhåller sig till en viss grad betänksam. Vad ser man föreslaget i den kungl. propositionen? Jo, för det första, att man skall bygga bostäder åt tjänstemän utöver det ordinarie, så att säga, för 30 miljoner kronor. Och dessa medel skola tagas ur rusdrycksmedelsfonden. För det andra finner man, att man skall lägga upp en bostadslånefond på 100 miljoner kronor, och att man skall anvisa penningar såsom kapitalökning för denna fond, och slutligen finner man, att man skall ge subvention till byggande av hus, kommunala eller på enskild väg åstadkomna, subventioner, som, såvitt jag förstått, enligt Kungl. Maj:ts proposition äro beräknade att svara mot ett värde av 42 miljoner kronor, med det tillämpade räntefrihetssystemet under 10 år. Det är sålunda ganska betydande siffror, som det är fråga om. I detta har utskottet gjort en del förändringar. Utskottet har bibehållit för tjänstemannabostäder 30 miljoner kronor. Utskottet vill taga dem genom kapitalöpning i stället för ur rusdryckmedelsfonden, men behåller själva beloppet. Och lånefonden vill utskottet sätta ned från 100 miljoner till 30 miljoner. Vad subventionen beträffar, kunna herrarna finna att en del utskottsledamöter reserverat sig emot varje subvention, och jag vill för min del säga, att jag beträffande subventionen anser, att man kommer in på en utomordentligt betänklig väg, om man följer utskottet och Kungl. Maj:t i den delen.

Emellertid skall jag, innan jag går in på denna fråga om subvention, säga några ord om den fråga, som här tidigare diskuterats i utskottet och varit på tal i kammaren, nämligen frågan om, hur man skall bygga dessa bostäder för statens affärsdrivande verk. Där har då Kungl. Maj:t föreslagit denna särskilda byggnadskommission, och statsrådet och chefen för civildepartementet tog nu ganska varmt till orda för, att man skulle ha en sådan, och att icke varje verk skulle bygga för sig. Då skulle icke den vänstra handen veta, vad den högra gör. För min del vill jag säga beträffande denna kommission, att det blir i alla fall ett slags ämbetsverk, denna nya byggnadskommission, som skall taga hand om att bygga dessa bostäder för statens affärsdrivande verk. Och om man skall tala om, att den ena handen icke vet, vad den andra gör, då blir det väl just så, om man inför denna kommission. Ty om jag rätt uppfattat Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan, är där föreslaget, att vart och ett av de affärsdrivande verken skall få till sitt förfogande medel på, om jag så må säga, den vanliga vägen,

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

genom anslag av riksdagen. Och med dessa vanliga medel skola de bygga, järnvägsstyrelsen sina hus och posten sina hus, o. s. v. Sedan komma dessa extra hus, som skola vara för de affärsdrivande verken. De skola komma under en särskild kommission. Jag kan omöjligt se, att det är klokt att inrätta sig så och över huvud att skapa nya anordningar i form av, man må kalla det kommissioner eller ämbetsverk eller vad det vara må. De ha mycket stor benägenhet att bli kvarstående, dessa anordningar, och jag tror, att man bör sträva efter att försöka undvika dem. Låt ämbetsverken få till sitt förfogande de medel, som man vill ge dem av dessa 30 miljoner och låt dem under eget ansvar utföra dessa byggnader på samma sätt, som de utföra de andra byggnaderna, som de skola taga hand om! När statsrådet talar om vikten av standardisering, är det ej så säkert, att den skulle bli så utomordentligt väl tillgodosedd på det sättet. Vi ha ju en byggnadsstyrelse. Skall ej den kunna göra något med standardiseringen och skall man ej kunna skapa fram en möjlighet för en standardisering, som sedan skall tillämpas av ämbetsverken? Kungl. Maj:t lärer icke sakna möjlighet att utöva inflytande på de olika ämbetsverkens anordnande av dessa husbyggen. I detta avseende anser jag, att man bör taga avstånd från Kungl. Maj:ts förslag och anser, att utskottets förslag har givna företräden.

I utskottets betänkande förekommer en passus, på sidan 17, i vilken utskottet talar om att byggnadskostnaderna skulle ytterligare oskäligt uppdrivas, så att de åtgärder, som Kungl. Maj:t nu kan tänkas vidtaga, därigenom skulle visa sig otillräckliga, och utskottet anser, att ingen annan utväg då står öppen än att man bestämmer sig för att reducera eller alldeles inhibera statens eget bostadsbygge och understöden till den övriga byggnadsverksamhet, som här avses. Jag ber att alldeles bestämt få fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på detta. Jag kan icke förstå, att detta har annan innebörd än att man fäst sig vid de besvärliga förhållanden, som äga rum på bostadsmarknaden, och dem har också jag fäst uppmärksamheten vid i en motion. Jag tror, att det skulle vara önskvärt, om man redan från början gjorde klart för sig beträffande byggande av hus — vare sig för statens räkning med dess extra anordnade medel eller med subvention och lån — att det dock får vara en gräns för de möjligheter, som finnas att med förefintliga medel åstadkomma husen, så att kostnaderna därför icke gå allt för mycket i höjden och huru högt som helst.

Vad det sista beträffar, herr talman, eller frågan om subventioner, så anser jag i likhet med herr Nilsson i Skottlandshus jämte medreservanter, att det är betänkligt, att giva sig in på en sådan väg med subventioner. Man förstår mycket väl, att det här gäller att få i gång husbyggen, och det är klart, att denna fråga råkat i baklås av många anledningar. Här har man haft hyreslagen, som tvingat folk att bo kvar i sina lägenheter. Ingen har kunnat skaffa sig en mindre lägenhet, utan var och en har måst behålla den han haft, så stor den än varit. Hela saken är fastlåst genom allt detta

statsingripande, och mot ett statsingripande, som medfört sådana påföljder anser man att det icke finnes någon annan bot än ett nytt statsingripande. Och så kommer man med detta förslag om statssubvention. Men vad åstadkommer man med den? Jo, man skapar två kategorier av nya hus och får på detta sätt tre kategorier: dels den sortens hus, som byggdes före kriget, huvudsakligen på enskild väg, och så får man två andra sorters hus, dels sådana som byggas på enkild väg, på enskilt initiativ utan subvention, och dels sådana, som byggas med anlitande av statssubvention. Statssubventionen gör naturligtvis, att de därmed uppförda husen bliva billigare och att dessa lägenheter kunna uthyras billigare. Men för dem, som bygger helt och hållet med egna medel blir givetvis lägenheten dyrare. Vad blir då resultatet? Jo, naturligtvis att ingen människa kan bygga på enskild väg, och det är väl det som alla vilja sträva efter, nämligen att få bort det ingripande, som var en följd av kristiden, och så vitt möjligt återkomma till normala förhållanden. Genom att avstå från subvention är det möjligt att saken komme att gå något saktare — jag föreställer mig detta såsom möjligt. Men genom att å andra sidan avstå därifrån och nöja sig med den förmån, som ligger i beviljande av lån med låg ränta eller mot räntefrihet, under viss tid som utskottet föreslår, kan det finnas möjlighet att man kan animera enskilda personer att bygga. Men med detta subventionssystem kommer något sådant icke till stånd. Ty om ett sådant införes, kommer var och en, som vill bygga, att säga: får jag icke statssubvention, så bryr jag mig icke om att bygga. Nu har staten tagit hand om detta, och då får staten hålla ut.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Till sist skall jag, herr talman, be att få tillägga några ord. Huru tänker Kungl. Maj:t att avveckla denna verksamhet i fall det skulle komma att fortgå på det sättet, att subventioner komme att beviljas år efter år och så det en vacker dag skulle inträffa, att subventionen upphörde. Huru skall man då få folk att bygga på enskild väg?

Jag tror, herr talman, att det klokaste riksdagen kan göra är att inskränka sig till det som föreslagits beträffande anslag till byggande av bostäder för statens tjänstemän och till den ganska frikostiga lånesubvention, om jag så får kalla den, som utskottet här har varit med om, men att avstå från varje direkt subvention.

Herr Hamrin: Endast några ord! Gent emot den siste talaren och gent emot herr Hage vill jag erinra, att det är icke de saker, som herrarna tagit upp i debatten som vi nu närmast ha att behandla. Och mot herr Hage vill jag särskilt erinra, att vi återkomma till de anmärkningar, han här andragit, då vi skola behandla utskottets utlåtanden n:ris 1 och 3.

Men det var egentligen herr Lübecks anförande, som uppkallade mig. Herr Lübeck ville nämligen göra gällande, att det skulle uppstå en viss dualism i fråga om ledningen, om byggnadskommissionen skulle ha att handlägga frågor om vissa byggnader, under

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

det att personer från resp. verk skulle handhava byggandet av andra byggnader på samma plats. Men det är ju meningen att här åstadkomma bostäder i stor omfattning för den statsanställda personalen, och då blir det oundvikligen på det sättet, att man på en del platser måste komma till ett synnerligen intimt samarbete för att göra byggnaderna så praktiska och billiga som möjligt. Om jag tänker på min egen hemstad, så finner man av Kungl. Maj:ts proposition — om jag icke minnes oriktigt — att man för järnvägspersonalen räknat med ett antal av omkring 45 och för postpersonalen omkring 25 bostadslägenheter.

Nu föreställer jag mig, att det för små samhällen skulle vara av den största betydelse, om man verkligen kunde kombinera behoven för de olika verken, och detta förutsätter väl, att handledningen av dessa byggnadsföretag ligger i samma händer. Det är sålunda enligt min mening tvärtom en fördel att man verkligen får en enhetlig ledning som kan praktiskt utnyttja de resurser, som finnas i ena eller andra avseendet framför att gå på den väg, som av herr Lübeck förordats. Och jag vill säga, att om man på samma sätt, som utskottet gjort, understryker, att man i denna kommission blott vill se en tillfällig inrättning, som har att anordna bostadbyggandet så billigt som möjligt, så tror jag icke, att man har anledning att blåsa upp denna fråga så som den föregående talaren gjort, då han ville göra gällande, att om man får en sådan kommission, så är fara värt, att den kommer att bliva beståndande.

Slutligen vill jag, herr talman, blott beklaga, att Kungl. Maj:ts yrkande om tullverkets inbegripande härvidlag icke vunnit mera understöd än som skett. Och då herr statsrådet och chefen för civildepartementet icke mera kraftigt och energiskt understött Kungl. Maj:ts förslag än han gjort, så kan jag icke finna anledning att särskilt taga kammarens tid i anspråk för att understödja de synpunkter, som i den kungl. propositionen blivit framlagda. Jag vill blott tillägga det, att är det så, att riksdagen här vill godkänna, vad utskottet säger, då utskottet påpekar — vad också jag i mitt föregående anförande åberopat — att bostäder åt tullverkets personal böra uppföras i vanlig ordning och medel därför anvisas på vanligt sätt, så kan varken tullverkets personal eller reservanten ha något att invända häremot. Då blir det väl Kungl. Maj:ts sak att av en kommande riksdag begära ytterligare medel för uppförande av byggnader för tullverkets personal, ty eljest blir det ovillkorligen på det sättet, att under det att de andra verken få sin bostadsfråga löst i en viss omfattning, så blir tullverkets personal orättvist behandlad och kommer i en sämre ställning än de andra verkens personal.

Det är dessa synpunkter, som för mig varit ledande, då jag reservationsvis yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag är i viss mån förekommen av den siste ärade talaren. Jag vill hemställa, att vi nu

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

icke tala om något annat än vad som skall vara föremål för den första debatten.

Gent emot herr Hamrin vill jag göra den anmärkningen, att jag tror icke, att tullverket behöver anse sig tillbakasatt. Indirekt främjas dess bostadsförhållanden genom att man beslutar bifalla utskottets förslag och direkt komma de att tillgodoses på vanlig väg. Om därmed i något enstaka fall uppskov skulle ske med bostadbyggandet för tullverket, så spelar detta icke någon roll, ty svårigheter att få arbetskrafter till det som skall utföras under den närmaste tiden bliva i alla händelser stora nog.

Jag skulle slutligen vilja med ett par ord återföra i minnet behovet av att vi äntligen söka att på alla sätt återgå till mera normala förhållanden i fråga om statsanordningar. Och som herr Lindman frågade, är det skäl att när behovet icke blivit starkare påvisat än som skett tillskapa en särskild institution för att taga hand om ett arbete, som verken själva kunna tillfredsställande utföra? Standardiseringen går sin väg framåt och ingen kan undgå att taga hänsyn till de fördelar, som därigenom kunna vinnas med hänsyn till ett billigare bostadbyggande. Kommunikationen mellan verken kan icke vara någon omöjlighet att åstadkomma, och jag är viss om att herr statsrådet utgör den bästa föreningslänken i detta avseende. Låt dem konferera med varandra men tillskapa icke en mer eller mindre permanent institution, som kan utgöra fröet till något, som vi i längden icke skulle vilja ha. Vem vet, när detta bostadsbyggande skall upphöra? Låt oss se, om icke verken kunna utföra det och tillgodogöra sig alla de erfarenheter i fråga om standardisering och annat, som tenderar att åstadkomma billigare bostadsbyggande.

Jag tror, att kammaren står säkrast, om den går på utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) bifall till Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del och 3:o) bifall till det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i punkten A) mom. 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 126 ja mot 43 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *mom. 2)*; och yttrade därvid:

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Som herrarna torde finna av den reservation, jag i detta ärende avgivit, avviker min ståndpunkt i mycket väsentliga delar från den, som utskottet kommit till. Jag har således för det första ansett, att situationen är sådan, att man icke bör på sådant sätt, som Kungl. Maj:t i propositionen velat ge uttryck åt och som utskottet velat understryka, avgränsa de åtgärder, som här äro ifrågasatta, till att omfatta endast städer och stadsliknande samhällen. Kungl. Maj:t har ju i propositionen stannat för att hemställa om vissa åtgärder för de städer och stadsliknande samhällen, som äro eller komma att bli underkastade den särskilda hyresstegringslagen. Utskottet har i mycket väsentliga punkter avvikit ifrån Kungl. Maj:t, och jag förmodar, att utskottets ärade ordförande, då han får ordet, kommer att utveckla skiljaktigheterna mellan de olika åsikterna. Jag vill emellertid erinra därom, att Kungl. Maj:t ansett, att den hjälp, som bör ges, borde så ordnas, att de lån, som skulle lämnas, skulle utgå räntefritt under de första tio åren och amorteringsskyldighet inträda först efter 20 års förlopp. Det har icke varit utskottet möjligt att godkänna ett dylikt arrangemang, och detta närmast med tanke på att om kommunerna skulle ställa sig som garanter icke endast för deras låntagares räntebetalning utan även för amorteringen av lånen, har det ansetts vara mindre välbetänkt att framflytta tiden för räntebetalningarna och för amorteringarna så långt, som Kungl. Maj:t i propositionen ifrågasatt. I stället har utskottet stannat för en uppdelning i dels lån och dels en särskild subvention, som kammaren kommer att behandla i nästa punkt.

Vi ha nu närmast att röra oss om det slutresultat, utskottet kommit till, i fråga om den särskilda lånefond, som är avsedd att uppläggas för detta särskilda ändamål, och jag skall då särskilt upptaga denna del av utskottets förslag till belysning av den reservation, jag tillåtit mig att bifoga utlåtandet i denna del.

Som jag nämnde, har jag för min del ansett, att man bör gå utöver gränserna för städernas och de stadsliknande samhällenas områden, då det gäller att främja bostadsproduktionen. Man måste nämligen säga, att bostadsbristen är en företeelse, som icke är karakteristisk enbart för städerna och de stadsliknande samhällena. Det är nog så, att byggnadsverksamheten i stort sett har om icke fullständigt legat nere så åtminstone i ofantligt stor utsträckning inskränkts på senare tid på grund av de exceptionellt höga byggnadskostnaderna. Därför har jag ansett, att varje åtgärd, som går ut på att främja bostadsproduktionen, bör sträcka sig över grän-

serna för dessa större samhällen. Jag vill icke bestrida, att bostadsnöden kan vara större där än på landsbygden, men å andra sidan anser jag det mindre välbetänkt, att statens åtgärder här läggas på något sätt så, att de kunna uppmuntra inflyttningen till städer och andra stadsliknande samhällen. Jag anser således, att varje åtgärd bör läggas så, att landets innebyggare kunna välja sin bostad, var de finna lämpligt.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Även på en annan punkt avviker jag från det resultat utskottet kommit till. Jag anser nämligen, att statssubvention icke i någon form bör utgå för åstadkommande av något annat än vad vi här ha brukat kalla smålägenheter. Den kungl. propositionen har begränsat välgörenhetsåtgärderna till lägenheter på högst 4 rum och kök. Detta har utskottet frångått. Jag har för min del ansett ganska goda skäl tala för en begränsning till, låt oss säga 3—4 rum och kök, men jag tror rättvisan nås bättre, om man begränsar den absoluta kostnaden för lägenheternas uppförande. Därigenom skulle man undvika att ge dessa platser, som ha oerhört höga byggnadskostnader, någon särskild fördel, och dessutom kan man på detta sätt medverka till att den, som uppför en byggnad, blir synnerligen intresserad för att hålla kostnaderna så lågt nere som möjligt. Utskottet har sålunda frångått både Kungl. Maj:ts förslag och de synpunkter, som blivit uttalade i ärendet, när riksdagen under föregående år anslagit medel för att främja bostadsproduktionen. Det har då alltid gällt att åstadkomma smålägenheter, och det förefaller mig alldeles ofattbart, att man skulle gå ifrån dessa vägar och nu gå med på att i en eller annan form subventionera byggnader, som strängt taget icke skulle ha någon kostnadsbegränsning. Jag har således ansett, att både i fråga om det, som vi nu avhandla, och den fråga, som kommer att behandlas under nästa punkt, varje åtgärd, som skulle kunna ifrågasättas, bör vara så avgränsad, att den endast tillgodoser dem, som kunna hålla sig vid en byggnadskostnad, uppgående till för lägenheter inom städer och stadsliknande samhällen 24,000 kronor, medan man i fråga om platser utanför dessa samhällen, som äro underkastade byggnadsstadgan för rikets städer, skulle kunna låta sig nöja med en begränsning av 18,000 kronor. I proportion till detta skulle då rättigheten till lån vara lagd.

Jag ber att få påpeka, att utskottet här utgår ifrån att de byggande själva få ombesörja lånen upp till 50 % av byggnadens värde. Det skulle sålunda vara denna ifrågasatta kredit, som skulle täckas med lån ur denna särskilda bostadsfond, och den är således uteslutande avsedd för den s. k. sekundära krediten. Jag är för min del livligt övertygad om att detta kommer att ge byggnadsverksamheten ett mycket gott handtag. Det är nämligen synnerligen stora svårigheter för närvarande att skaffa erforderliga medel för att uppföra byggnader, och kan det nu, som utskottet uttalat sig för, genom statens medverkan ställas medel till disposition mot så billig räntesats som 5 % och dessutom under första året räntefrihet och med amorteringsskyldighet först från och med *sjunde* året, så är

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

jag ganska viss om att detta kommer att i mycket väsentlig grad medverka till att man åter får i gång den stagnerade byggnadsverksamheten.

Sålunda skiljer jag mig i så måtto ifrån utskottet, att jag först och främst ansett, att de åtgärder, som ifrågasättas, böra vara lika för land och stad. Nu har visserligen utskottet gått längre i denna riktning, än vad Kungl. Maj:t ifrågasatt. Utskottet har nämligen sagt, att i anledning av herr Ljungbergs motion skulle även andra samhällen än de här närmast avsedda efter Kungl. Maj:ts särskilda prövning, där man konstaterar större bostadsbrist etc. och där andra omständigheter därtill giva fog, kunna få uppbära lån av denna särskilda bostadsfond. Utredningen av dessa förhållanden skulle emellertid ankomma på statens byggnadsbyrå att verkställa, och jag tillåter mig verkligen betvivla, att det kommer att lämnas några avsevärda bidrag till andra samhällen än städer och stadsliknande, om riksdagen godkänner denna utskottets motivering.

Herr Edward Larson i första kammaren har stannat på ungefär samma uppfattning som jag, fastän efter andra linjer. Han har nämligen utgått ifrån ett bifall till den i särskilt utlåtande omnämnda s. k. byggnadsskatten. Jag har däremot icke kunnat ansluta mig till dem, som vilja förorda påläggandet av en sådan byggnadsskatt, och det är på detta förhållande, som skiljaktigheten mellan oss grundar sig. Sålunda har jag velat understryka nödvändigheten av att om vi vilja hjälpa dem, som äro i verkligt behov av hjälp och som vi närmast vilja hjälpa, nämligen de mindre bemedlade, att med statens medverkan under dessa tryckta tider skapa sig lägenheter, då måste vi begränsa lånen och subventionen till dem, som kunna åtnöja sig med bostäder, som draga något så när rimliga kostnader. Jag kan därför icke alls anse, att utskottets majoritet har tillräckligt beaktat dessa synpunkter. Jag anser det således vara fullständigt uteslutet, att den, som i stad eller stadsliknande samhälle icke kan inom ramen av en kostnad av 24,000 kronor och på landsbygden av 18,000 kronor ombesörja sitt byggnadsbehov, kan pretendera på att få komma i åtnjutande av vare sig lån eller direkt subvention.

Vidare har jag ansett i likhet med utskottet, att egnahemsverksamheten i första hand skall vara föremål för de strävanden, som statsmakterna med alla möjliga medel böra främja. Jag har nämligen ansett, att med våra nuvarande kommunikationer det går mycket bra även för dem, som hava sitt arbete inom städerna, att ordna med bostadsbygge utanför städernas gränser. Jag ber att få säga, att, om vi skulle följa Kungl. Maj:t i dess resonemang och särskilt lägga an på de stora byggnaderna i städerna, som hittills varit brukligt, jag undrar, om man över huvud taget har möjlighet att komma ifrån det oerhörda tryck, som nu råder. Man skall komma ihåg, att en sådan stor byggnad kräver flera år, kan man säga, för att bli färdig, under det att en mindre byggnad kan uppföras på några månader eller i varje fall på ojämförligt kortare tid än de större s. k. hyreskasernerna.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag har också understrukit nödvändigheten av att, där kommunerna ombesörja uppförandet av byggnader, de böra lägga an på att befrämja bildandet av egna hem. Egnahemsbildandet i vårt land anser jag vara en så stor och vacker uppgift, att staten och kommunerna gemensamt böra medverka till att göra vad som någonsin är möjligt för att befrämja denna verksamhet.

Vidare har jag understrukit nödvändigheten av att göra en avgränsning, då det är fråga om lån och statssubvention, så att icke arbetsgivarna i egentlig mening skulle bli satta i tillfälle att uppbära dessa särskilda förmåner, som kunna beredas genom ett bifall till det här föreliggande förslaget.

Jag vill understryka, vad andra reservanter framhållit i en annan punkt, det nämligen, att om kommunerna, i detta fall städer och stadsliknande samhällen, i likhet med vad landsbygden får göra, sörjde för bostäder åt sina befattningshavare, skollärare och liknande, de icke skulle lida av den oerhörda bostadsnöd, som för närvarande gör sig gällande i städerna. Dessutom anser jag, att där större industrier finnas, de böra hava skyldighet att tillgodose sina arbetares bostadsbehov, och det har också riksdagen vid tidigare tillfällen kraftigt uttalat sig för. Jag kan sålunda endast ansluta mig till riksdagens tidigare gjorda uttalande.

I fråga om själva lånebeloppen har jag i anslutning till mitt yrkande om kostnadsbegränsning stannat för att lån skulle utgå med högst 12,000 kronor. Det är en konsekvens av det yrkande jag kommer till i nästa punkt.

I övrigt har jag icke något väsentligt att invända mot utskottets motivering i annan mån än att jag anser, att, för den händelse riksdagen skulle komma att bifalla min reservation, den erforderliga utredningen icke bör enbart anförtros åt statens byggnadsbyrå, utan att därjämte böra inkallas representanter för myndigheter för land och stad, för att frågorna skola kunna bliva mera allsidigt behandlade. Jag vill i övrigt hänvisa till den motivering, som jag har lämnat i min reservation.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till denna min reservation.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Utgångspunkten för de förslag, som nu i dag diskuteras, är, såsom upprepade gånger framhållits, att det råder en ganska utbredd bostadsnöd i vårt land. Hittills har man tämligen allmänt trott, att denna bostadsnöd huvudsakligen råder i städerna och de stadsliknande samhällena och sålunda i viss mån är något för dem karakteristiskt. Nu har emellertid en ärad reservant inom utskottet, herr Jönsson i Fridhill, gjort den intressanta upptäckten, att bostadsbristen ingalunda är tillfinnandes bara i städerna, att den ingalunda är något för städerna utmärkande, utan att det föreligger, som han säger, en situation, som är gemensam för hela landet. Herr Jönsson i Fridhill har upptäckt, att det på sina håll finnas de, som hava svårt att få bostäder på landsbygden, och han har på grund

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

därav formulerat det påståendet, att bostadsnöden finns nog på landet lika väl som i städerna. I sin strävan att åstadkomma rättvisa går han sålunda därhän, att han anser, att den hjälp, det allmänna kan finna sig nödsakat lämna för att avhjälpa bostadsnöden, bör fördelas lika mellan stad och land; ingen orättvisa, intet gynnande av städerna på landsbygdens bekostnad!

Det kunde då till en början kanske synas nödvändigt att undersöka, huruvida herr Jönsson har rätt i detta bestämda påstående, att bostadsnöden är tämligen jämnt fördelad över hela landet. Jag skall dock icke uppehålla tiden med att söka åstadkomma någon bevisning i detta avseende; jag skall endast be att få hänvisa herr Jönsson och dem, som tro, att han har rätt, till den utredning, som förekommer i propositionen. Det framgår av denna, att departementschefen från alla rikets länsstyrelser infordrat uppgifter i detta stycke, och att *alla* länsstyrelserna betyga, att bostadsbrist är tillfinnandes i städer och i vissa stadsliknande samhällen, ungefär som man i allmänhet trodde, att det skulle vara. Jag kan icke se, att herr Jönsson på något håll kan få belägg för sitt påstående i de handlingar, som varit tillgängliga för utskottet, eller i de förhållanden, som eljest blivit konstaterade inför utskottet.

Emellertid har utskottet ingalunda velat förneka, att det förekommer bostadsbrist även på åtskilliga håll på den rena landsbygden, och där så är förhållandet, anser utskottet, att bostadsbristen bör avhjälpas genom åtgärder från statens sida. Det är således ingalunda riktigt, som den ärade reservanten vill göra gällande, att utskottet vill begränsa de åtgärder, som skulle stimulera bostadsproduktionen, endast till städer och stadsliknande samhällen. Så är ej fallet. Utskottet föreslår nämligen, att från den bostadslånefond, vi hemställa om, lån skulle utlämnas även till personer, boende inom rena landskommuner i de fall, där bostadsbrist kan påvisas och där Kungl. Maj:t finner anledning att inskrida på sådant sätt. Inom landskommuner, där bostadsbrist råder, skulle således lån kunna utlämnas mot säkerhet av den del av byggnadernas värde, som ligger mellan 50 och 100 procent. Lånen skulle förräntas efter så låg räntefot som 5 % och vara räntefria under första året. Jag tycker att det vore märkvärdigt, om inte sådana lånebestämmelser skulle vara ägnade att verka stimulerande på den byggnadsverksamhet, som domnat av även på landsbygden.

Utskottet har däremot icke velat vara med om herr Jönssons förslag att det skulle utdelas särskilda kontanta belopp i subvention också till dessa enstaka landskommuner, där det kan påvisas bostadsbrist. Utskottet har intagit denna ståndpunkt först och främst därför att, som jag redan sagt, det i det stora hela torde vara endast undantagsvis som svårare bostadsbrist kan påvisas i rena landskommuner. Men vidare har utskottet funnit det synnerligen vanskligt att skaffa medel till subventioner inom landskommunerna genom att pålägga landskommunerna en särskild skatt för ändamålet — såsom utskottet föreslagit för att möjliggöra subventioner inom städer och stadsliknande samhällen.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Nu har den ärade reservanten ganska behändigt kommit över den sistnämnda svårigheten genom att föreslå, att man skall anskaffa medel till subventionen över huvud taget, såväl i städerna som på landsbygden, genom att upptaga ett tillfälligt lån; sedan menar han, att Kungl. Maj:t eller någon välvillig motionär väl skall till en annan riksdag kunna komma med förslag, huru man skall skaffa täckning för lånet.

Om detta förslag får jag säga först och främst, att jag icke tror, att det är brukligt här i landet att taga upp lån för att utdela subventioner, och vidare att det varken torde vara riktigt eller lämpligt att, om man händelsevis i sista stund finner sig böra anlita lånevägen, helt lättsinnigt överlämna åt en kommande riksdag att täcka bristen. Jag tror, att utskottsmajoritetens förslag att en särskild skatt må påläggas för att täcka behovet av subvention, är sundare och riktigare. Och det behov av att stimulera byggnadsverksamheten på landsbygden, varom herr Jönsson talade, torde få anses tillräckligt tillgodosett genom de synnerligen förmånliga lånevillkor, som av utskottet föreslås även för landsbygdens vidkommande.

Vidare anmärker herr Jönsson mot majoritetens förslag, att utskottet icke tillräckligt beaktat nödvändigheten av att hjälpa särskilt de mindre bemedlade. Jag anser, att utskottet kan tillbakavisa denna invändning helt enkelt genom att peka på förslaget. Det är upprepade gånger sagt i motiveringen, och det framgår också av förslaget, att man avser att framför allt hjälpa de mindre bemedlade. Herr Jönsson bör ju också beakta, att utskottets förslag innefattar en begränsning av ifrågavarande lånebelopp i syfte att förekomma, att man genom förslaget skulle gynna lyxbyggnader eller oekonomisk byggnadsverksamhet. Utskottet föreslår nämligen, att lån icke skola få lämnas till högre belopp än 15,000 kronor för varje lägenhet, och därigenom har utskottet velat förekomma, att understöd lämnas till en byggnadsverksamhet, som kan anses alltför dyrbar.

Herr Jönsson framhåller slutligen, att han skiljer sig från majoriteten därigenom, att han vill gynna särskilt egnahemsverksamheten. Icke heller det påståendet är fullt befogat. Utskottet har lagt sitt förslag så, att det skulle framför allt gagna just egnahemsbyggnadsverksamheten. Utskottet har sålunda särskilt betonat, att sådana ansökningar böra vid lånens erhållande lämnas företräde, som avse att underlätta möjligheten att vinna äganderätt till bostaden. Jag tror därför, att utskottet, så långt det kunnat ske, gent emot propositionen framhållit och understrukit vikten av att medlen användas till gynnande av egnahemsverksamheten.

Om jag således i de nu nämnda styckena ansluter mig till utskottets ståndpunkt, har jag däremot i ett annat avseende icke kunnat till fullo dela utskottsmajoritetens mening. Det är i fråga om hur man bör ställa sig till byggnadsföretag av sammanslutningar av tjänstemän. Det är bekant, att det särskilt under den senaste tiden bildats flera sådana sammanslutningar, som avse att genom

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

kooperation möjliggöra eller underlätta för statstjänarna att skaffa sig egna hem. Nu har man ju i år enats om att staten bör underkasta sig särskilda uppoffringar för att bygga för statstjänstemännen, men det har av de utredningar, som föregått framläggandet av detta förslag, klart framgått, att staten icke på långt när kan skaffa bostäder åt alla statstjänare utan att största delen av dessa fortfarande måste lämnas utan bostäder genom statens försorg. Det måste ju då anses vara ett mycket lovvärt företag av dem, att de genom egna samlade krafter bereda sig sådana bostäder, och det synes vara riktigt, att staten åtminstone lämnar dem någon hjälp i dessa strävanden.

Nu kan man ju visserligen säga, att sådana sammanslutningar av statstjänstemän böra kunna få hjälp under samma villkor som andra kooperativa byggnadsföretag. Men härvid är att märka, att enligt de villkor, departementschefen föreslagit och som utskottet biträtt för erhållande av lån från bostadslånefonden, skulle fordras, att kommunerna, där bygget skall utföras, gå i borgen för lånet. Det kan då hända, ifall det blir många byggnadsföretag, att statstjänstemännens byggnadsföretag se sig ställda inför en sådan konkurrens med andra lånesökande, att de icke kunna få någon kommunal garanti. Då förefaller det riktigt, som departementschefen säger, att staten i sådant fall skulle kunna inskrida och lämna lån till dessa byggnadsföretag utan kommunal garanti.

Departementschefen har också ifrågasatt, att högst $^1/_{10}$ av lånefonden borde få av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån till sådana sammanslutningar av statstjänare till bostadsändamål. Detta förslag anser jag för min del vara riktigt och har därför i en reservation i anledning därav hemställt om viss ändring i utskottets motivering. Däri ingår också att, medan i allmänhet lånen ej skulle få lämnas till högre belopp än 15,000 kronor per lägenhet, lån till statstjänares byggen skulle få lämnas till belopp av högst 20,000 kronor per lägenhet.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan rörande punkt 2, dock med den ändring i motiveringen, som innehålles i den av mig avgivna reservationen.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att till det senaste yrkandet har utskottets ärade ordförande icke vunnit anslutning av någon av utskottets övriga ledamöter.

Man kan också fråga sig, om det är nödvändigt att ställa statstjänarna, om de vilja bygga kooperativt, i en klass för sig, sedan man så omfattande sörjt för byggande av bostäder åt statsverkets personal. Jag tror, att de olika kommunerna komma att behandla dem av sina medborgare, vilka samtidigt äro statstjänare, lika förmånligt, som de komma att behandla övriga medborgare. De förra äro lika önskvärda och lika nyttiga för samhället, och jag fruktar icke det minsta, att den klarhet och reda, som man vill vinna ge-

nom utskottets förslag, skulle medföra några som helst allvarliga olägenheter.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) bifall till den av herr Jönsson i Fridhill vid momentet avgivna reservationen och 3:o) bifall till det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl av herr Jönsson i Fridhill, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i punkten A) mom. 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Jönsson i Fridhill avgivna reservationen.

Voteringen utvisade 104 ja mot 60 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Vid nu skedd föredragning av *mom. 3)* anförde:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! I början av den motivering, som utskottet har lämnat i det förevarande betänkandet, har utskottet konstaterat, att den uppfattningen nu torde vara allmänt gällande, att en verklig kraftansträngning måste från statens sida göras för bostadsbristens lättande. I anslutning till detta uttalande har det vidare sagts, att utskottet förmenar, att några väsentliga avprutningar på Kungl. Maj:ts förslag svårligen kunna göras.

Det synes mig, som om utskottet, då det har kommit till den punkt, som nu är föredragen, icke tillbörligen hållit i minne, vad det sålunda sagt ifrån början. Ty i den nu föredragna punkten innebär det förslag, varom utskottsmajoriteten enats, en betydlig försämring av det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen. Utskottet har först och främst i fråga om formen för en subventionsverksamhet frångått den princip, som man i propositionen har velat göra till huvudprincip, principen om räntefrihet eller räntefrihetssystemet. Motiveringen härtill förefaller åtminstone mig vara

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

ganska anmärkningsvärd, i det att utskottet framhåller, att det avgörande vid valet av system måste vara, vilketdera som kan beräknas utöva den största lockelsen på den enskilda företagsamheten, men icke vilkendera formen som i längden bereder den byggande de största fördelarna. Jag kan för min del icke godkänna det resonemanget. Jag anser, att man ifrån statsmakternas sida i ett fall som detta måste i hög grad ta hänsyn till vilkendera formen, som i längden bereder den byggande de största fördelarna, och lägga huvudvikten vid denna sak, detta så mycket mer, som det icke bör vara svårt för statsmakterna att övertyga den byggande om vilkendera formen, som i längden är den fördelaktigaste och som sålunda kommer att fylla även den andra uppgiften att vara mera lockande.

Nu är det min personliga uppfattning, att vid en subvention av bostadsverksamheten uti ett läge sådant som vi för närvarande befinna oss, det skulle vara fördelaktigare att få i regeln tillämpa en räntefrihet under ett visst antal år. Det systemet är, enligt min uppfattning, att föredraga bl. a. ur den synpunkten, att det medger en större successivitet uti den nödvändiga utvecklingen fram till ett utjämnande av de olika nu gällande hyresnivåerna. Under alla förhållanden synes det mig, att man uti de i utskottets motivering anbefallda grunderna för subvention hade bort kunna giva plats även för denna form av subvention, för de fall nämligen, där denna skulle föredragas av de subventionssökande; men såsom det nu är skrivet, är ju den formen, efter vad jag kan finna, fullkomligt utesluten. Det hade säkerligen varit riktigt att i detta fall ta Kungl. Maj:ts förslag, men jag måste hålla på att man i varje fall borde ha möjliggjort en valfrihet även för den händelse man, såsom utskottet har velat, gör det direkta subventionerandet, det direkta penningtillskottet till huvudregel.

Vad i övrigt beträffar utskottets förslag i fråga om subventionsbestämmelserna, har ju utskottet ansett, att den direkta subventionen bör stanna vid en högsta gräns av 15 procent av byggnadskostnaderna, tomt och därmed förenade kostnader undantagna. I propositionen har man föreslagit, att gränsen skulle sättas till 20 procent i de fall, då direkt penningtillskott skulle äga rum och att en i värde ungefärligen jämförlig gräns skulle sättas vid räntefrihetssubvention. Jag måste då för min del uttala den bestämda meningen, att man misstager sig, om man tror, att det skall vara möjligt att med en så relativt obetydlig subvention ifrån det allmännas sida under nuvarande förhållanden verkligen kunna locka till någon avsevärdare byggnadsverksamhet. Även med detta högsta tillskott av 15 procent av byggnadskostnaderna bli dessa så höga, att hyrorna för bostäder i de på det sättet tillverkade husen komma att ställa sig så höga, att de säkerligen i mycket stor grad avskräcka företagare på området.

Om man verkligen vill under en övergångstid, varom det nu är fråga och under vilken det gäller att få avvecklade de av kristiden och under densamma uppståndna förhållandena på detta område, med andra ord, om man vill, såsom utskottet säger, göra en

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

kraftansträngning, kan man, enligt mitt förmenande, icke stanna vid en subvention av så ringa omfattning, som den av utskottet föreslagna, utan man måste gå längre. Jag tror nämligen, att även det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen, är uti minsta laget, och det skall säkerligen komma att visa sig, att inte heller en subvention så pass högt tilltagen skall förmå att åvägabringa en byggnadsverksamhet i alltför stor omfattning.

Jag måste därför vädja till kammaren, att densamma, därest den över huvud taget är intresserad utav att de åtgärder, som nu vidtagas, skola leda till det resultat, som man avser och vill ernå, måtte följa de reservanter, som i denna punkt ha yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Vennersten: Herr talman! Detta är naturligtvis en av de allra betydelsefullaste frågor, som bragts under denna riksdags prövning, och för min del kan jag icke underlåta att erkänna, att Kungl. Maj:t handlat rätt, då Kungl. Maj:t framlagt ett omfattande förslag avseende ett försök att råda bot på den svåra bostadsbristen. Det erkännandet vill jag gärna ge; om man sedan kan bli oense, då det gäller sättet, varpå man skall lösa den svåra frågan, så ligger detta i frågans egen natur.

Det tillkommer emellertid icke mig, då jag reserverat mig emot statssubvention i den här föreslagna formen, att svara på vad herr statsrådet anmärkte mot utskottsmajoritetens förslag. Det lär väl komma att besvaras från annat håll. Men jag kan icke underlåta att taga till utgångspunkt för det, jag nu ber att få säga, något av vad herr statsrådet nyss anförde. Herr statsrådet menade, att man borde föredraga räntefriheten eller den formen av subvention framför formen av kontanta bidrag, och någonting synes mig ligga i detta resonemang. Det är, tror jag, för den allmänna uppfattningen bättre, att icke vidtaga åtgärder, som kunna med rätt eller orätt betraktas såsom rena välgörenhetsåtgärder. Även om statens utgifter bli desamma i båda fallen, kan det ena mera ha karaktären av ren välgörenhet under det att det andra mer har karaktären av vad jag skulle vilja kalla *hjälp till självhjälp*. Det är det slagordet, om jag så får kalla det, som jag skulle vilja använda: Det är hjälp till självhjälp, vi böra bereda de byggande och icke rena presenter. Under de gångna åren har riksdagen på Kungl. Maj:ts framställningar anslagit 1917 4 miljoner, 1918 3 miljoner, och 1919 2 miljoner till understöd åt byggnadsverksamheten på samma sätt, som utskottet här föreslår, d. v. s. man skulle skänka bort penningarna. Detta väckte emellertid från början betänkligheter inom riksdagen, och oaktat jag varit i viss mån medansvarig för en av dessa framställningar, får jag säga, att jag mycket väl förstår, att man inom riksdagen hyst betänkligheter mot att på ett sådant sätt främja bostadsproduktionen. Den nedgående skala, som dessa summor utvisa, tyder ju också ganska kraftigt på att man icke önskat slå in på den sålunda angivna vägen i större utsträckning, än man gjort, utan velat ställa systemet på avskrivning.

Då det gällde för den nuvarande regeringen att slå ett stort slag

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

för höjande av vår bostadsproduktion, har emellertid reellt sett Kungl. Maj:t liksom utskottet slagit in på samma väg, nämligen att vi skola skänka bort betydande belopp, om också formerna nu äro något olika.

Departementschefen har emellertid själv, som refereras på sid. 13 i utskottets utlåtande, uttalat sig på följande sätt: »De svårigheter, varmed bostadsbyggandet i städer och stadsliknande samhällen för närvarande ha att kämpa, hänföra sig kanske främst till de under krigsåren alltmera framträdande omöjligheterna att uppbringa nödigt byggnadskapital.» Ja, jag är så viss om att den satsen är riktig, att jag skulle vilja säga, att avhjälva vi den olägenheten, ha vi gjort, vad i närvarande stund Sveriges statsmakter kunna göra för att främja ett intensivt bostadsbyggande, så långt ett sådant är möjligt med tillgängliga arbetskrafter och tillgängliga kvantiteter av byggnadsmateriel och vad som i övrigt sammanhänger med möjligheten att över huvud taget åstadkomma ett mycket omfattande bostadsbyggande.

Nu förstår jag väl, att utgången i denna fråga är ganska given, och det kan ju därför synas onödigt att utförligare ingå på ämnet, då man ämnar göra ett yrkande, avvikande från utskottets. Men med några ord anser jag mig dock böra lägga kammaren på hjärtat, att det här är en väg, som kan medföra icke så obetydliga vådor. Från alla håll predikas nu sparsamhet med statsutgifterna och ingen är blind för att det är statsmakterna, och icke minst riksdagen, som går i spetsen för utgifterna och som därtill i många stycken är absolut tvungen, men att man givetvis har dessa statsåtgärder i främsta rummet att tacka för att man icke kan hålla utgifterna inom landet inom rimliga gränser, som man skulle önska göra. För närvarande är det en större brist på penningar än kanske på långliga tider, och riksbanken har ju själv måst vädja till de enskilda bankerna att gå tillväga med yttersta försiktighet, då det gäller att nedlägga penningar i rent produktiva företag. Hur skall det då vara, när man vill använda — som jag förmodar, att det kommer att bli — många tiotal miljoner till att rent skänka bort för att åstadkomma bostadsbyggande? Jag tror för min del, att om man ville begränsa sig till att lämna lån och billiga lån och därmed trygga sekundärkrediten så långt, man över huvud taget kan göra anspråk på sådant, skulle man därmed bidragit till att åstadkomma så mycket bostadsbyggande, som vi med tillgängliga medel och krafter kunna, och då vore vi hjälpta.

Emellertid divergera uppfattningarna, och de ärade motståndarna påstå, att det icke är tillräckligt endast med beviljande av kredit. Då vill jag emellertid säga, att det rena statsunderstödet kan medföra så svåra vådor, att man måste fråga sig, om man med öppna ögon skall gå in i en sådan situation. För det första frågar man sig: När skall detta subventionerande upphöra? Jo, enligt förslaget, som ju avser blott två år, skall det väl upphöra om dessa två år eller något senare. Men alla de, som sedan behöva bygga, måste väl säga sig: Varför skola vi betala mera än de, som byggde före oss? Jag har nämligen icke den uppfattningen, att det kommer att bli avsevärt billigare att bygga om några år, än det är nu, och jag tror, vi få bereda oss på en ganska

hög prisnivå i detta avseende. Då har man genom sitt subventionerande åstadkommit ett ont, som man kanhända bittert får ångra, nämligen att man förlamat den enskilda företagsamheten, som icke kan få gott av vare sig statslån eller subventionering, och alla måste vi dock medgiva, att den byggnadsverksamhet, som kan fotas på det förslag, som här föreligger, utgör blott en ringa del av det, som behöver åstadkommas.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag tror, att med ett förslag, sådant som reservanterna tänkt sig, åstadkommer man först och främst den effekten, att man driver var och en, som önskar hjälpa sig själv, till att göra det bästa möjliga för att skaffa sig ett eget hem. Jag tror också, att man kraftigare än med utskottets metod framdriver användande av billigare byggnadssätt. Man främjar nämligen icke tendensen att bygga billigt med anlitande av nya metoder, om man skänker bort penningar, så att den enskilde tycker att det icke är så farligt, om det blir litet dyrare, så som man gör, om man inskränker sig till att enbart bevilja billigare lån.

Slutligen riskerar man, som jag anfört, att stävja den enskilda byggnadsverksamheten, som vi dock icke kunna undvara. Detta är i huvudsak, vad jag har att anmärka mot utskottets förslag, och jag har, ehuru jag, som nämnt, är ganska säker på att icke mitt yrkande kommer att vinna kammarens bifall, icke kunnat underlåta att peka på dessa få omständigheter för att åtminstone i kammarens protokoll finna anfört, varpå jag och, som jag antar, även mina medreservanter, fota vår ställning eller rättare sagt vad som föranlett oss att taga den ställning, till frågan, vi intagit.

Detta är ett så omfattande och svårlöst spörsmål, att det givetvis kan givas goda skäl för olika uppfattningar, men jag förenar mig med herr statsrådet och chefen för civildepartementet om att det icke är säkert, att det, som synes i närvarande ögonblick mest lockande, är det, som verkligen bäst främjar byggnadsverksamhetens tillbörliga utökande. Med understrykande av den meningen skulle jag vilja säga, att det skälet enligt mitt förmenande talar synnerligen starkt för de reservanters förslag, till vilka jag hör.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till den vid denna punkt av herr Johan Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen.

Herr *Magnusson* i Skövde instämde häruti.

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet för att med den motivering för min ståndpunkt, som jag framlagt redan vid punkt 1 och som jag ej anser mig behöva upprepa, yrka bifall till det yrkande, som jag vid den punkten framförde men som jag sedan återtog.

Eftersom jag har ordet vill jag emellertid samtidigt be att få säga några ord angående den föreslagna nedsättningen av subventionen. Här kommer, såvitt jag hört rätt, att göras ett yrkande om höjning av denna procentuella subvention i överensstämmelse

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

med den reservation, som har gjorts vid utskottsbetänkandet av herr A. C. Lindblad m. fl. Jag tror för min del, att det kan finnas anledning för kammarens medlemmar att rösta med den reservationen. Jag vill särskilt framföra en omständighet, som talar för den saken. Det har nämligen inberättats, att man i Norge har gått så långt i denna fråga, att man ifrågasatt, och jag tror till och med beslutat, att åstadkomma ett slags nedskrivningsavgift vid bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, som är tilltagen så rikligt, att den till och med skulle till större delen täcka skillnaden mellan bostadsbyggnadskostnaden under den normala tiden och under kristiden.

Med andra ord sagt, det norska förslaget innebär alltså nästan ett fullständigt täckande av hela den fördyring av byggnadskostnaderna, som tillkommit efter den tid, då det var normala priser. Även om vi gå den väg, som reservanterna föreslå, gå vi alltså fram på en linje, som ligger ofantligt mycket under den norska linjen, och jag har ansett detta förhållande vara värt att påpekas. Vi ha alltså, även om vi antaga den socialdemokratiska reservationen, likväl givit ofantligt mycket mindre understöd procentuellt sett i förhållande till byggnadskostnaden i Sverige för detta ändamål, än man synbarligen är benägen att göra i Norge.

Herr talman, jag har ingenting vidare att tillägga i denna fråga.

Herr Johansson i Kullersta: Herr talman! På denna punkt har jag jämte några andra ledamöter reserverat mig. Vi ha nämligen ansett, att utskottets förslag i denna punkt ger mindre i subvention än för närvarande är fallet. Hittills har denna subventionsprocent utgått med för statens vidkommande $^2/_9$-delar av byggnadskostnaden, medan kommunerna varit förpliktade att lämna $^1/_9$-del. Detta utgör för staten 22 och för kommunerna 11 %. Att nu sänka detta bidrag till 15 %, då det gäller att med statens tillhjälp i högre grad än förut råda bot mot den svåra bostadsnöden, ha vi ej kunnat biträda.

Om man utgår ifrån de kostnadsberäkningar, slutande på 6,000 kronor per eldstad, som Kungl. Maj:t beräknat, skall man finna, att hyran för bostäder blir ofantlig hög även med en subvention av 20 %. Det beräknas, att för ett rum och kök skulle hyran, därest varken statslån eller subvention förekomme, gå till 1,170 kronor. Med statslån och 10 % subvention skulle hyran bli 1,020 kronor, med statslån och 15 % subvention 930 kronor samt med statslån och 20 % subvention 900 kronor. För lägenheter med två rum och kök bli motsvarande siffror 1,775, 1,530, 1,440, 1,395 och 1,350 kronor. Då är det naturligtvis tillagt 3 procents underhållskostnad.

Som vi se, är det alltså ganska höga hyror, som en hyresgäst får vidkännas, även med den procentsats, som vi föreslagit. Jag anser därför att subventionen bör bestämmas till 20 % i stället för 15 %.

I anslutning härtill ber jag att få framställa ett yrkande om

ändring i utskottets motivering så till vida, att andra stycket på sid. 23 måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Med hänsyn till de höga byggnadskostnaderna anser utskottet i likhet med departementschefen, att subventionsbeloppet bör sättas till 20 % av byggnadskostnaden, tomtens värde oberäknad.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med denna ändring i motiveringen.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yttra några ord med anledning av den siste ärade talarens anförande. Jag ber då först att få deklarera, att jag inom utskottet från början ställde mig på samma ståndpunkt som herr Johansson i Kullersta, i det jag ansåg, att man borde kunna tillstyrka en subvention, uppgående till 20 % av byggnadskostnaderna. Då det emellertid inom utskottet också framställdes ett annat yrkande, som återkommer i form av en reservation om sänkning av denna procentsats till 10 %, följde jag majoritetens mening och stannade således vid 15 %.

Nu har, som herrarna erfarit av herr Johanssons yttrande, endast framställts ett yrkande om ändring i motiveringen, d. v. s. med bibehållande av vad utskottet föreslår beträffande de medel, som skulle utgå i subvention. Detta innebär ju, att om man skulle bifalla det yrkande herr Johansson i Kullersta gjort, så skulle det bli ett mindre antal personer, som komme i åtnjutande av denna subvention än om man bifölle utskottets förslag. Ty bibehåller man samma belopp och detta sedan skall fördelas i form av 20 % subvention till dem som bygga, så blir det naturligtvis ett mycket mindre antal personer, som komma i åtnjutande av denna förmån. Det gäller ju att i första rummet se till att så fort som möjligt få största möjliga antal bostäder uppförda, och för att åstadkomma denna bostadsproduktion är det ju nödvändigt att fördela hjälpen på största möjliga antal personer.

Nu har utskottet i sin motivering också starkt understrukit, att denna subvention bör i första rummet tillkomma personer, som bygga s. k. egna hem. Utskottet har på samma gång betonat, att man räknar med den egna arbetskraften vid uppförandet av sådana småhus. Jag föreställer mig då, att om man, som utskottsmajoriteten gjort, stannar vid 15 % subvention, så skall det bli möjligt för en hel del arbetare och smärre inkomsttagare att med hjälp av denna subvention och av de ytterligare lån, som utskottet jämväl föreslår, kunna komma fram till det önskade resultatet.

Beträffande herr statsrådets anförande ber jag få erinra därom att, när herr statsrådet åberopar reservanternas yrkande till förmån för sin framställning, så förhåller det sig ju så, att i propositionen visserligen förekommer en direkt subvention, som benämnes det »svenska systemet», men detta förordas ju endast att utgå i vissa fall och på försök. Utskottet har ställt sig på den ståndpunkten att man samtidigt med beviljande av dessa lån ur bostadslånefonden skulle bevilja subvention åt dem som bygga. Det blir således

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

en vidsträcktare användning av dessa medel enligt utskottets förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman! Utskottets ärade ordförande riktade i ett föregående anförande en liten förebråelse mot mig därför att jag skulle vilja gå med på subvention men ej att för täckande av denna subvention anlita skattevägen utan skjuta det hela på framtiden genom att använda tillfälliga lånemedel för ändamålet.

Härpå vill jag svara, att jag icke gjort annat än vad Kungl. Maj:t i detta avseende har gjort. Den som läser propositionen och utskottets kläm finner där, att Kungl. Maj:t äskat och utskottet tillstyrkt, att 4,000,000 kronor skulle för ändamålet anvisas för innevarande år att utgå av tillfälliga lånemedel. Detta är precis detsamma som jag kommit till.

Utskottets ordförande erinrade också om, att det icke är vanligt, att med tillfälliga lånemedel täcka subventionskostnader. Nej det är nog riktigt, att det icke hör till det vanliga, det ger jag honom rätt i, och det bör icke vara så, men när man velat söka få fram en samlingslinje mellan de olika uppfattningar, som gjort sig gällande under den långa diskussion, som förts i utskottet, huruvida det skulle bliva subvention eller icke, så har jag trott mig finna det möjligt att få en dylik samlingslinje, och det är den jag sökt utforma i min reservation. Jag hör till dem, som i nästa ärende icke kunnat biträda förslaget om särskild byggnadsskatt, och då har jag icke kunnat finna annan framkomlig väg för innevarande år och framhållit att nästa års riksdag nog kan finna utvägar att på lämpligt sätt täcka detta förskott och i övrigt vidtaga de åtgärder som eljest äro påkallade av då rådande förhållanden.

Herr statsrådet sade i sista anförandet, att den ringa subvention, som utskottet föreslagit, skulle bliva alldeles för liten för att kunna verka tillräckligt stimulerande, och han vädjade till kammaren att biträda det särskilda yrkande, som framkommit i det av socialdemokraterna framförda förslaget om 20 % subvention.

Jag ber häremot att få säga, att ute på vår svenska landsbygd finnas många människor, som i denna stund få bygga sina egna hem utan minsta subvention. Då utskottets ärade ordförande i sitt första yttrande anförde, att jag upptäckt, att det finnes bostadsbrist även på landsbygden, något som icke ens länsstyrelserna kunnat upptäcka, ber jag få erinra, att det verkligen råder bostadsbrist på den svenska landsbygden, och även där man icke kan säga att verklig bostadsbrist råder, få folk i många fall nöja sig med så usla bostäder, att de äro under all kritik. Den som vill skaffa sig ett eget hem, kan icke räkna med någon subvention. Medräknar man de personer, som kunna erhålla medel ur statens egnahemslånefond, är det att märka, att dessa räkna med en ränta på 4 $^3/_4$ %, under det att denna särskilda bostadslånefond, om vilken kammaren nyss fattat beslut, skulle lämna ut lån mot 5 %. Det skiljer såle-

des på $^1/_4$ %, men medan egnahemsbyggarna från första stund få betala ränta på sitt lån, få de, som anlita bostadslånefonden, ha sitt lån räntefritt under det första året.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag tror således, att om man vill gå fram på den direkta subventionens väg, så är det både önskligt och nödvändigt, att även de, som sökt och erhållit lån ur egnahemslånefonden, bliva hulpna. Det kan naturligtvis icke vara riktigt, om de skulle hjälpas med medel uttagna genom särskild byggnadsbeskattning i städerna. Det är naturligtvis icke rimligt, men det skulle dock kunna försvaras med att riksdagen anslagit 9,000,000 kronor under senare år för att främja bostadsverksamheten i städerna. Att med tanke härpå pretendera på något slags återbetalning, är dock en uppfattning, som jag för min del icke kunnat skänka min anslutning. Strävandena att bilda egna hem särskilt bland mindre bemedlade äro så behjärtansvärda, att staten, om den än skall taga ut medel på skattevägen, kan med mycket gott hjärta lämna sitt bistånd till desamma.

Förutsättningen för att jag skall lämna min röst till någon kontant subvention är att dylik även lämnas andra än sådana som bo i samhällen och städer och vartill utskottets utlåtande närmast ansluter sig.

Här om dagen såg jag i en tidning, att av de lånemedel som ställas till förfogande för bostadsändamål från statens egnahemslånefond, funnos ansökningar inne för 2,477,000 kronor från hushållningssällskapen, men hade endast kunnat beviljas anslag till desamma på tillhopa 1,851,700 kronor. Av kommuner hava anslag sökts med tillsamman 90,000 kronor och beviljats 75,000 kronor. Bolag och föreningar hava haft ansökningar inne för 2,105,000 kronor och fått beviljade 1,406,000 kronor. Detta gör sammanlagt 3,332,700 kronor. Ett bifall till vad jag här åstundar skulle medföra en utgift för staten av 332,000 kronor.

Jag vågar säga att i dessa tider, då miljonerna ibland rulla ganska lättvindigt, skulle en handräckning på 10 % till dessa, som fått rätt att uppbära egnahemslån, betyda ganska litet för statens vidkommande, men skulle av vederbörande mottagas med sådan glädje, att riksdagen knappast någon gång torde ha beviljat ett anslag, som skulle mottagas med större erkänsla och tacksamhet.

Om man kan godkänna denna min uppfattning, måste man tydligtvis också stanna för ett godkännande av min uppfattning sådan den framgick av mitt förra anförande. För egnahemslånetagarna har det funnits en gräns för storleken av de lån, som beviljats till byggande av hus för bostadsändamål, en gräns, som intill 1918 var satt vid 7,000 kronors byggnadskostnad men som för innevarande år höjts till 10,000 kronor. När jag nu vill gå med på att gränsen sättes till 18,000 kronor, så tror jag att man kan säga, att jag icke uppdragit gränsen för snäv. Det är emellertid en betydlig skillnad på att bifalla vad jag framhållit i detta avseende eller att gå med på att subventionera snart sagt vilket byggnadsföretag som helst.

Det är således enligt mitt förmenande ett viktigt intresse för

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

dem bland de mindre bemedlade, särskilt inom arbetarklassen, som vilja söka skaffa sig ett eget hem, att statsmakterna träda emellan, men för dem som förfoga över stora kapital, kan jag icke se någon rimlig anledning varför statsmakterna skulle lämna sådan hjälp. Jag har således, herr talman, stannat för att jag under förutsättning av bifall till de synpunkter, jag tillåtit mig uttrycka i min till betänkandet fogade reservation, skulle vara villig att gå med på en kontant subvention av 10 procent. Man kan ju hysa vissa betänkligheter mot utbetalandet av kontanta bidrag. Men de betänkligheterna ha kammaren och riksdagen underkänt vid föregående tillfällen. Som jag nyss erinrade, ha ju kontanta bidrag till ett belopp av sammanlagt 9 miljoner kronor tidigare utbetalats. Och jag får säga, att i valet mellan de olika formerna tycker jag, att de synpunkter utskottet nu kommit till äro betydligt fördelaktigare. Utskottet har lika väl som jag tryckt på nödvändigheten och nyttan av att främja egnahemsbildningen och att man skall så långt som möjligt komma ifrån det tidigare tillämpade kasernbyggnadssystemet.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat säga ifrån, att jag under vissa förutsättningar inte är ovillig att gå med på kontant subvention, men då med det uttryckliga villkoret, att dessa subventioner kunna tilldelas även dem, som uppföra byggnader utanför de städers och stadsliknande samhällens gränser, som eventuellt komma att bli underkastade den särskilda byggnadsskatt, som senare kommer att bli föremål för prövning.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! I ett föregående anförande tillät jag mig kritisera herr Jönssons i Fridhill förslag att upptaga medel till den subvention, varom här är fråga, genom ett tillfälligt lån. Nu har herr Jönsson i Fridhill på den anmärkningen svarat: »det skall inte utskottets ordförande säga, han, som är med utskottet om att vi skola taga upp medel till subvention genom ett tillfälligt lån». Ja, invändningen är formellt riktig, ty utskottets förslag innehåller verkligen, att det skulle upptagas medel på tilläggsstaten för innevarande år till ett belopp av 4 miljoner kronor till sådan subvention. Men jag beklagar, att det undgått herr Jönsson i Fridhill, att på samma gång utskottet föreslagit det, så framlägger utskottet också till täckande av det behov, varom här är fråga, förslag till upptagande av en särskild skatt, som skulle utgöras under två år å rad. Och anledningen till att utskottet på samma gång föreslår, att det skall tagas upp ett tillfälligt lån i år, är helt enkelt den, att vi vilja tillgodogöra oss detta belopp redan i år; vi vilja så att säga diskontera den skatt, som skall inflyta nästa år. Och när den inflyter, skola vi därmed be-

tala det tillfälliga lånet. Detta är naturligtvis någonting helt annat än herr Jönssons i Fridhill förslag, som går ut på att taga upp lån på så och så många miljoner kronor till subvention och så hemställa, att vid en kommande riksdag Kungl. Maj:t eller någon välvillig motionär skall vara vänlig och hitta på ett sätt att betäcka det tillfälliga lånet. Jag bestrider således alldeles bestämt, att herr Jönsson i Fridhill har rätt att åberopa utskottets exempel för en så äventyrlig ekonomisk politik.

Herr Vennersten och herr Lindman ha i ett par föregående anföranden opponerat sig mot den artificiella utväg utskottet föreslår, då utskottet vill, att man skulle genom kontanta subventioner stimulera den enskilda byggnadsverksamheten. Det har särskilt av herr Lindman med styrka framhållits, att man måste lita till den enskilda företagsamheten och akta sig för konstlade medel. Jag vill i anledning därav säga, att jag är fullständigt ense med de båda ärade talarna därom, att det under *normala* tider måste överlämnas åt den enskilda företagsamheten på ifrågavarande område att fylla befolkningens behov av bostäder. Staten bör inte blanda sig i den saken, utan det bör överlämnas åt den kända ekonomiska lagen om tillgång och efterfrågan att reglera det hela. Men å andra sidan lär det väl vara så, att då förhållandena kommit alldeles på sned, så räcker det inte med att överlämna åt de ekonomiska krafternas fria spel att bringa det hela på rätt bog igen, utan då blir det nödvändigt, att staten inskrider och genom artificiella åtgärder söker ställa förhållandena till rätta.

Jag vill nämna några siffror till upplysning om hur det ställt sig med bostadsproduktionen under de sista åren. Då får jag också tillfälle att bemöta herr Lindmans påstående, att det nu föreslås, att vi skulle slå in på en väg, som han anser ny. Det är inte nu fråga om att slå in på en ny väg, herr Lindman, utan det är en väg, som riksdagen i tre år å rad förut anlitat, antagligen med hjälp även av herrar Lindmans och Vennerstens röster. Under år 1913 byggdes i Sveriges städer med minst 10,000 invånare 18,600 eldstäder. Under året därpå, 1914, sjönk antalet nybyggda eldstäder med endast 2 procent. Men redan 1915 var minskningen 11 procent, jämfört med siffran för begynnelseåret. Och år 1916 uppgick minskningen till 42 procent av 1913 års siffra. Om man tar hänsyn till endast den enskilda byggnadsverksamheten, så uppgick sänkningen år 1916 ända till 50 procent. Men det är att märka, att samtidigt härmed har det allmänna börjat ersätta den vikande enskilda byggnadsverksamheten. Och detta gick så raskt, att år 1917 bostadsproduktionen steg till 65 procent av det normala och år 1918 till 81 procent. År 1919 sjönk den åter något, nämligen till 59 procent av det normala. Anledningen till att bostadsproduktionen således i så pass hög grad kunde hållas uppe var just att man hade begagnat sig av den »artificiella» utvägen att lämna subvention från statens och kommunernas sida. Det var en mycket välgörande artificiell utväg, som man sålunda slog in på. Det visar sig, att den i stort sett fyllt ett verkligt behov. Det har

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

sålunda visat sig, att de senaste sex årens bostadsproduktion, som normalt skulle uppgått till 112,000 eldstäder, dock icke sjunkit mera än till 82,000 eldstäder. Och bostadsbristen inskränker sig för närvarande till ett underskott av ett och ett halvt år, detta tack vare de 9 miljoner kronor, som riksdagen beviljat, samt de anslag, som kommunerna därutöver lämnat. Det är ju också en del enskilda, som bidragit, men att förhållandena på detta område dock icke blivit ännu sämre än de senast nämnda siffrorna giva vid handen, ha vi i huvudsak den omständigheten att tacka för, att riksdagen redan förut slagit in på den artificiella vägen att bevilja subvention till bostadsbyggandet.

Vidare menade herrar Vennersten och Lindman, att man riskerar att stävja i stället för att väcka den enskilda företagsamheten, om man begagnar denna utväg. Jag tillåter mig att i det avseendet ha en annan mening. Och den är inte grundad endast på min egen förmåga att bedöma dessa ganska svåra och invecklade ekonomiska förhållanden utan jämväl därpå, att jag av flera personer, som länge utövat företagareverksamhet på bostadsproduktionens område, fått det bestämda uttalandet, att subvention tills vidare måste anses vara i hög grad ägnad att få liv i den domnade enskilda byggnadsverksamheten. Jag vill i det avseendet också erinra om att förra året i Malmö hölls en konferens av på byggnadsområdet verksamma personer, byggmästare, arkitekter och andra ävensom åtskilliga kommunalmän från skilda delar av riket. På detta möte uttalades i denna fråga bland annat följande: »Svensk byggnadsdag har vid behandling av frågan om statens och kommunernas ställning till bostadsproduktionen, med erkännande av den medverkan och det stöd, som det allmänna hittills under kristiden lämnat bostadsproduktionen, velat kraftigt framhålla, att häri vunna resultat dock ännu äro otillräckliga och att effektiva åtgärder måste från det allmännas sida vidtagas för att i första hand fylla det bostadsunderskott, som under kristiden uppstått och för att ersätta det bestånd av undermåliga bostäder, som ännu på grund av rådande bostadsbrist äro i bruk. För åstadkommande av detta oundgängligen nödvändiga bostadstillskott är från det allmännas sida ett sådant direkt ekonomiskt bidrag erforderligt, som kan möjliggöra byggnadsföretagens ekonomiska bärighet utan överskridande av en skälig hyresnivå. Med framhållande av, att detta ekonomiska bidrag från det allmännas sida måste givas avsevärt större omfattning än vad hittills varit fallet samt lämna möjlighet till kraftigare understödjande av de enskilda byggnadsföretagen än vad hittills skett, vill svensk byggnadsdag 1919 hos Eders Kungl. Maj:t hemställa, att skyndsamma åtgärder vidtagas för beredande från statens och kommunernas sida av dylikt understöd för en oundgängligen nödvändig bostadsproduktion av ovan angiven omfattning. Skulle det icke visa sig möjligt att genom riksdagens medverkan erhålla härför erforderliga belopp av allmänna statsmedel, torde åtgärder böra ofördröjligen vidtagas för subventionsmedlens anskaffande å annat lämpligt sätt, eventuellt genom uttagande av

en särskild för detta ändamål direkt avsedd skatt.» Jag kan tillägga, att under diskussionen om detta förslag var det, såvitt jag kan minnas, inte någon röst som höjdes mot de tankar, som här uttalas.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Herr statsrådet uttalade sig i denna fråga och förklarade, att han ansåg, att Kungl. Maj:ts förslag hade undergått en betydande försämring därigenom att räntefriheten var utesluten i utskottets förslag. Jag kan i det avseendet icke dela herr statsrådets mening. Herr statsrådet gjorde gällande, att huvudsynpunkten med statsingripandet på detta område kan inte, såsom utskottet tänkt sig, vara att vidtaga sådana åtgärder, som framför allt äro ägnade att locka till byggnadsverksamhet, utan huvudsynpunkten måste vara att se till att få till stånd sådana åtgärder, som bäst gagna bostadsproduktionen. Det låter kanske mycket illa, om jag säger, att det är alldeles tvärtom. Men jag tror i alla fall, att så är, naturligtvis under förutsättning, att de åtgärder, som föreslås, inte av andra skäl äro skadliga. Men huvudsynpunkten tror jag verkligen bör vara att *locka* vederbörande, att *väcka* dem ur det tillstånd av pessimism, vari de för närvarande befinna sig. De måste få anledning att tro, att det på detta område snart skall bliva bättre. Och jag tror, att i det avseendet måste ett ganska bestämt företräde givas åt den metod utskottet föreslagit framför förslaget med 10 års räntefrihet. Jag vill även i det avseendet framhålla, att räntefrihetssystemet, som propositionen upptar alternativt med subventionen, kan för kommunernas vidkommande ställa sig inte så synnerligen fördelaktigt. Det kan för kommunerna förefalla mindre tilltalande att åtaga sig garanti för byggnadslån, när vederbörande under de första tio åren ha fullständig frihet från alla förpliktelser.

Vad sedan beloppet av subventionen beträffar, har herr statsrådet beklagat, att utskottet prutat på de 20 procenten. Jag vill i det avseendet nämna, att jag för min del både talat och röstat för att beloppet skulle sättas till 20 procent. Men å andra sidan undrar jag dock, om inte herr statsrådet var väl pessimistisk, då han ansåg, att 15 procents subvention var ett alldeles för obetydligt belopp för att kunna verka lockande, vilket däremot skulle bli fallet med en subvention av 20 procent. Jag vill säga, att en så pass obetydlig skillnad lär väl icke ha så väsentlig verkan. För övrigt får man väl betrakta subventionsbestämmelserna sammanställda med de förmåner, som erbjudas i fråga om lån mot sämre säkerhet och billigare ränta. Lägger man det ena till det andra, så tror jag, att utskottets förslag om lån och subvention måste sägas vara rent av lika förmånligt som Kungl. Maj:ts förslag.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 3.

Herr Lübeck: I denna fråga skall jag något litet röra vid en synpunkt, som kanske ej blivit närmare framhållen här förut, och som är ganska ömtålig, det vet jag, men som i varje fall synes mig hänga så nära ihop med subventionsfrågan, att den bör

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

tagas under debatt. Jag åsyftar de rådande förhållandena på arbetsmarknaden.

Det är ju så, att Kungl. Maj:t tillsatt en särskild beredningskommission för att söka bringa klarhet i den frågan. Det har uttalats från kompetent håll den farhågan att man inför detta stora förslag från Kungl. Maj:t angående bostadsproduktion dock icke torde kunna redovisa de byggnadsarbetare, som över huvud behöva tagas i anspråk för ändamålet. Det är så, att vi under denna och föregående riksdag beviljat ofantligt stora anslag till alla möjliga slag av byggnadsarbeten, som stå de föreliggande uppgifterna ganska nära. Jag tänker på sådant som vägbyggnader, järnvägsanläggningar, kraftverk, kasernbyggnader och andra sådana byggnader. Det är vidare känt, att reparationsarbeten å byggnader under kristiden fått stå tillbaka ofantligt, så att det återstår åtskilligt att bota, för vilket arbetskraften tages i anspråk. Vidare är det känt, att man på grund av den ofantliga kolnöden i landet har varit tvungen att taga en massa arbetskraft till bränsleproduktionen, och denna arbetskraft har utan tvivel till mycket stor omfattning dragits från sådana källor, som annars skulle kunna anlitas just för bostadsproduktion. Jag vill slutligen tillägga de verkningar, som åttatimmarslagens införande medfört även på detta område, och hurusom den minskat tillgången på arbetskraft högst betydligt.

Det ena med det andra gör, att det synes mig ofantligt svårt att redovisa det antal byggnadsarbetare, uppskattat till 4—5,000, som skulle behöva tagas i anspråk för genomförande av regeringens byggnadsprogram. Detta kommer att leda därtill, att man drager arbetskraft t. ex. från jordbruket, och under alla förhållanden från den enskilda fria bostadsproduktionen, beträffande vilken väl alla i själ och hjärta äro ense om att det är enbart den, som effektivt kan råda bot på det nuvarande tillståndet.

Det lärer redan nu vara förhållandet, att byggnadsarbetare på ackordsarbete förtjäna i genomsnitt kanske 50 % mer än industriarbetare. Vad kommer det att leda till, om man subventionerar bostadsbyggandet på sätt som ifrågasatts. Jag kan icke förstå annat än att, om konkurrensen om arbetarstammen, vad beträffar byggnadsarbetare, blir så stark som jag tror, följden blir den, att man drager arbetarna till de subventionerade byggena och möjliggör för dem att ytterligare pressa upp lönerna, medan man samtidigt lamslår den fria bostadsproduktionen. Då tror jag man skapat ett tillstånd, som icke är det som i denna Kungl. Maj:ts i och för sig behjärtansvärda framställning åsyftats.

Nu är det möjligt, att jag ser denna fråga något för mörkt, och det är möjligt, att man kanske litet för mycket dömt efter förhållandena i storstäderna och för litet efter förhållandena på en del trakter ute i landet. Men det är nog ändå så, att på ställen där bostadsbristen är som störst, i stort sett råda de förhållanden jag här berört.

Jag tror för min del, att med de förslag reservanterna här framställt, som ju ändå äro nog så frikostiga och ålägga staten betydande

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

uppoffring, kommunerna och enskilda industrier skola kunna förmås att visa alldeles tillräckligt intresse för att man skall kunna få så mycket bostadsbyggande i gång, som det ur allmän synpunkt och med hänsyn tagna till andra behov av arbetskraft över huvud taget är möjligt att åstadkomma.

Nu äro vi alla ense om, att man måste gå till avveckling av hyresregleringslagstiftningen. Detta göra vi därför, att vi med detta hoppas få igång enskild bostadsproduktion. Då är frågan: Är det rätt, att man samtidigt genom ett subventionssystem slår in på vägar verkande i motsatt riktning, i det att denna subvention kommer att i sin ordning lamslå den enskilda bostadsproduktionen? De erfarenheter man har av subventionsmetoden utifrån, t. ex. från England, där man försökt denna metod, äro ej heller uppmuntrande till att slå in på den vägen. Jag känner icke närmare i detalj, hur förhållandena utvecklat sig, men vet från ett besök i december då denna fråga var uppe till behandling i parlamentet, att man då ganska allmänt uttalade en stark skepsis angående möjligheten av att på denna väg åstadkomma något effektivt. Det skulle icke förvåna mig, om erfarenheten efteråt givit dessa skeptiker rätt i deras förmodanden. Om nu sålunda det är så, att denna fråga om tillgången på arbetskraft och förhållandena på arbetsmarknaden ytterst intimt sammanhänga med subventionens lämplighet eller icke lämplighet, och vi veta, att Kungl. Maj:t tillsatt en beredning för att söka klara upp, hur det egentligen förhåller sig med den frågan, tror jag för min del, att kammaren gjorde klokt i att ansluta sig till reservationens mening, vilket då innebure, att man skall se tiden an till nästa riksdag — den är icke avlägsen — och då se på förhållandena, innan man slår in på en metod, som jag tror har olyckliga konsekvenser.

På dessa skäl, herr vice talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen i ifrågavarande punkt.

Herr Leo: Herr talman! Jag skall ögonblickligen ge de föregående talare rätt, som sagt, att vi här stå inför en av de svåraste frågor vi över huvud taget ha att lösa, och att man i denna fråga kan hysa vitt skilda meningar om det lämpligaste sättet att gå till väga för att lösa densamma. Klart är emellertid, att en förutsättning för att man över huvud skall kunna komma till någon lösning är, att man verkligen *vill* en lösning, som effektivt syftar till att råda bot på det bostadselände vi för närvarande ha i vårt land och som förresten råder i nästan hela världen. Det är därför alldeles uppenbart, att de herrar, som i grund och botten icke synas vilja, icke önska ett snabbt och effektivt avhjälpande av denna bostadsnöd, skola hava mera svårt än andra att fatta ståndpunkt i denna fråga och framlägga förslag till densammas lösning.

Jag begärde ordet närmast med tanke på den motivering herr Vennersten presterade för högerns yrkande om avslag på varje statlig subvention, i varje fall all *effektiv* subvention från statens sida. Herr Vennersten sade, att en statssubvention komme att lamslå den enskilda byggnadsverksamheten, och att vi komme under den tid sub-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

ventionen pågår att icke få någon annan verksamhet än den som uppstår med statens hjälp.

Ja, det där resonemanget om att bostadssubventionen skall förstöra den enskilda spekulativa byggnadsverksamheten hade haft något fog för sig, om man över huvud taget hade kunnat tala om någon enskild spekulativ byggnadsverksamhet för närvarande. Men det är ju så, att vi icke behöva besvära oss med att lamslå någon enskild byggnadsverksamhet, den är verkligen så lamslagen redan, som den över huvud kan bli. Utskottets ärade ordförande har redan med siffror visat detta faktum. Det finns i den kungl. propositionen uppgifter, som klart ådagalägga, att man ej har med någon enskild byggnadsverksamhet att räkna. År 1917 uppgick byggnadsverksamheten till 81 % av den normala i vårt land, och av denna var det icke mindre än 59,1 %, som utgjordes av bostadsbyggen i en eller annan form understödda från det allmännas sida. År 1918 sjönk byggnadsverksamheten i vårt land ned till 57 % av den normala och därav utgjorde den offentligt understödda verksamheten icke mindre än 67,1 %; således endast 33 % utgjordes av enskild byggnadsverksamhet. Och jag tror icke jag tar fel, om man gissar att dessa 33 % till stor del voro inriktade på åstadkommande av större lägenheter, av lyxlägenheter och dylikt.

När man står inför dessa fakta, är det naturligtvis icke alls något förnuft uti att över huvud tala om, att man genom en statssubvention skall lamslå en byggnadsverksamhet, som knappast längre existerar.

Det gäller för oss att försöka komma ur det nödläge vi för närvarande befinna oss uti. All erfarenhet från den gångna tiden visar, att enda sättet att komma ur detta nödläge är att staten och kommunerna, det offentliga över huvud taget, tar hand om och understödjer den bostadsverksamhet, som är alldeles nödvändig. Det är rätt pikant att här under debatten höra och finna, hurusom högerns ledande män, den ene efter den andre, gå upp och deklarera sin motvilja mot varje statligt ingripande, mot varje statshjälp i fall som detta. Det är väl dock ändå så, att samtliga dessa talare, som här uttala sin förkastelsedom över statshjälp, tillhöra ett parti, som under en följd av år på annat område drivit den satsen, att statshjälp är nödvändig, för att vi skola kunna åstadkomma vissa för dem och, som de anse, för hela landet önskvärda förhållanden i vårt land. Samtliga dessa talare från högerhåll äro varma anhängare av tullsystemet t. ex., som ju ingenting annat är än kraftigt statsunderstöd till vissa industrier och näringar, som därav anses vara i behov. Det finnes således ingen principiell motvilja från deras håll mot att staten skall understödjande gripa in på områden, där detta visar sig önskvärt och nödvändigt, varför det är så mycket egendomligare att de på detta område anse, att statshjälp skall vara icke bara onödig utan även i allra högsta grad skadlig.

Nu är det emellertid, som jag redan sagt, så, att denna bostadsnöd förefinnes inte bara i vårt land utan i hela världen. Man är också överallt ute i länderna sysselsatt med åtgärder för att avhjälpa den bostadsbrist, som uppstått under krisåren, och så vitt jag har mig be-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

kant, har man inte ifrån något mera inflytelserikt håll i de andra länderna lagt den synpunkten på saken, att statshjälp skulle vara till skada för bostadsproduktionen. Vad där debatten huvudsakligen rör sig om är vilka vägar, som staten borde beträda för det efterlängtade målets uppnående. Men om det därvid skulle visa sig, att statshjälp i form av direkt subvention skulle vara det lämpligaste, så ha vi ju själva sett, hur man exempelvis i England icke har tvekat att slå in även på den vägen.

Nu ha vi ju en erfarenhet, som man kan bygga på här hemma. Herr Vennersten anmärkte själv, att staten har hittills subventionerat bostadsbyggen med sammanlagt 9 miljoner kronor. Det är, som utskottets ärade ordförande redan påpekat, ingenting annat än gynnsamma resultat man har att påvisa från det förfarandet. Hittills har statens subvention utgått med ett belopp, upp till omkring 22 % av byggnadskostnaderna, under det att som villkor sättes, att kommunerna skola lämna ett belopp, som uppgår till 11 % av byggnadskostnaderna. Således hava hittills byggherrarna i offentlig subvention fått 33 % av byggnadskostnaderna. Nu är det möjligt, att det kan visa sig finansiellt omöjligt att fortsätta med en så hög subvention i vidgad omfattning och regeringen har därför föreslagit, att den skulle utgå med 20 %.

Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna följa regeringens förslag utan har stannat vid 15 %. Det är på den punkten, som socialdemokraterna inom utskottet ha måst reservera sig. Vi hålla nämligen före, att då vi stå inför en situation, som företer en ökad bostadsbrist i stället för en minskad, så böra alla, som vilja göra något för att avhjälpa denna bostadsbrist, vara överens om, att det behövs ett krafttag från statens sida för att kunna komma till rätta med förhållandena på området. Men är man överens om detta, förefaller det oss alldeles bakvänt och omotiverat att så kraftigt sänka det belopp, som hittills utgått i form av subvention, som från 33 % av byggnadskostnaden ned till 15 %. Vi ha därför inom utskottet anslutit oss till regeringens förslag och yrkat på, att subventionen skulle utgå med 20 % av byggnadskostnaden.

Jag förstår, att det finns vissa representanter för landsbygden, som hysa farhågor för, att en subvention av 20 %, ja till och med av bara 15 %, skulle komma att leda till ett så våldsamt byggande i storstäderna, att folk skulle dragas från landet in till städerna. Vi hörde särskilt herr Jönsson i Fridhill uttrycka den farhågan, och han har ju motiverat sin ståndpunkt just med denna farhåga, då han har stannat vid att yrka på 10 % i statssubvention. Jag tror emellertid, att den farhågan är fullkomligt grundlös och att den till ganska stor del härleder sig av okunnighet om hyresförhållandena i städerna. Våra landsbygdsrepresentanter kunna över huvud taget icke fatta, vilka enorma hyror, vi komma att få betala i de nya hus, som uppföras i städerna. Om man utgår från en genomsnittlig byggnadskostnad av 6,000 kronor per eldstad, så skulle *i* ett nytt hus även med 20 % statssubvention hyran för 2 rum och

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

kök komma att uppgå till omkring 1,150 kronor om året. Nu är det ett faktum, att i Stockholm har man passerat gränsen för 12,000 kronor per eldstad i fråga om byggnadskostnad, och 2 rum och kök skulle således där komma att kosta i hyra över 2,000 kronor om året, även med 20 % statssubvention. Herr Jönsson i Fridhill och hans meningsfränder kunna vara övertygade om, att dessa hyror locka sannerligen ingen människa att utan tvingande skäl flytta från landet till städerna.

Herr Lübeck berörde ett problem i det här sammanhanget, som har en ofantligt stor betydelse. Han pekade på de osäkra förhållandena på arbetsmarknaden, och även om han icke sade det så rent ut, så förstod man, att han med dessa osäkra förhållanden på arbetsmarknaden menade förhållandena på byggnadsområdet och huvudsakligen åsyftade de i hans mening olidliga förhållanden, som arbetarna skapat genom sina krav på ökade löner. Jag skall gärna medgiva, att det kanske alldeles särskilt här i Stockholm har på byggnadsplatserna rått ett tillstånd på senare tid, som har måst bliva olidligt till sist för dem, som skola bygga. Men då man söker från det hållet vältra skulden till de svåra förhållandena på bostadsbyggandets område och de höga kostnaderna för bostadsproduktionen så gott som enbart över på arbetarna, så vill jag bara påpeka, att det vid tiden för konfliktens utbrott var på det viset, att arbetskostnaderna på arbetsplatsen för uppförandet av ett hus ställde sig procentuellt icke högre, än vad de gjorde före kriget. Före kriget uppgingo de enligt uppgift till 40 % av byggnadskostnaderna, och till precis samma procent uppgingo de vid konfliktens utbrott. Under de mellanliggande åren, 1917 och 1918, sjönko t. o. m. arbetskostnaderna på arbetsplatsen procentuellt sett ned till 20 % av byggnadskostnaderna. Och då arbetarna genom en rad av åtgärder lyckades pressa upp sin inkomst, så att den ånyo motsvarade 40 % av byggnadskostnaderna, så skedde därmed ingen förändring i det relativa förhållandet mellan de olika kostnaderna för husbyggandet. Det finns ju bland annat i den kungl. propositionen siffror, som visa, huru man på andra håll skott sig på ett alldeles oskäligt sätt ifråga om att taga för sig, när det gällt uppförande av bostadsbyggnader. Vi finna här i propositionen en redogörelse, där man ser, huru taktegel från 1914 till 1919 ökat med 360 %, huru armeringsjärn ökat med 600 % o. s. v. Och jag har här fått en tabell, som visar priser på byggnadsmaterial och av vilken man finner, att år 1914 kostade 1,000 taktegel 22: 50 kronor, medan de i år kosta 100 kronor. En rulle takpapp kostade 1914 3 kronor, i år 21 kronor. På varenda post av byggnadsmaterialet finner man en alldeles häpnadsväckande stegring. Man skall således icke, då man talar om byggnadskostnaderna och förhållandena på arbetsmarknaden, försöka göra gällande, att dessa äro enbart betingade av arbetarnas krav på ökade löner.

Herr talman! Då jag är av den uppfattningen, att ett verksamt igångsättande av den nödvändigaste bostadsproduktionen endast kan

ske, om staten lämnar en tillräckligt kraftig hjälp, så skall jag be att få yrka bifall till det av herr Johansson i Kullersta framställda yrkandet.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Vennersten: Herr talman! Då det mesta av det, som av senare talare anmärkts mot mitt föregående anförande på sätt och vis redan var förutsett av mig och av mig på förhand bemött, så kan jag bespara kammaren att ingå på ett detaljerat ytterligare bemötande. Herrarna ha nog hört nu, huru landet ligger. Det är dock ett par särskilt av den siste talaren fällda yttranden, som icke böra stå oemotsagda från den sida, som jag representerar. Jag skall börja med det sista.

Herr Leo anförde, att det procentuella förhållande mellan arbetslöner och den totala byggnadskostnaden, som tidigare rått, har blott blivit återställt, och i detta stycke har således ingen skadlig förändring ägt rum. Men det resonemanget förefaller mig icke hållbart. Ty man skall tänka på, att den oerhört uppdrivna bränslekostnaden, som uppgår till 10 gånger den före kriget rådande och kanske mer, särskilt i fråga om kol, har ju i stort sett varit bestämmande för priset på de viktigaste byggnadsmaterialierna. Och man kan väl icke begära, att arbetslönernas stegring skall fortgå i den proportionen. De få väl rätta sig efter levnadskostnaderna och följa med dessas stegring. I fråga om arbetslöner torde även byggnadsarbetarnas intressen då vara tillbörligen tillgodosedda. En annan sak är, om byggnadsarbetarna såsom andra begagna sig av en för dem gynnsam situation för att framkalla särskilt förmånliga arbetsvillkor, löner o. d. Det kan man icke möta på annat sätt än genom att icke över hövan lita till den befintliga arbetskraften, då behovet är så stort som nu, och genom att icke planera mera byggnader, än man med den befintliga arbetskraften över huvud taget kan åstadkomma.

En annan sak, som förefaller mig ännu mer anmärkningsvärd, är, då herr Leo vill göra gällande, att här stå vi delade i två läger: det ena, som ansluter sig i huvudsak till Kungl. Maj:ts förslag och önskningar och vill främja ett effektivt och snabbt avhjälpande av den rådande bostadsnöden, och det andra, till vilket jag då givetvis skulle höra, de som ingenting vilja. Och han säger, att det är mindre förvånande, att de, som icke vilja någonting, ställa sig på den ståndpunkt, där de stå. Jag frågar: har kammaren verkligen fått det intrycket, att reservanter, som förorda så långt gående åtgärder i fråga om beredande av den utomordentligt viktiga sekundära krediten på billiga villkor, att dessa herrar ingenting vilja? Jag låter framtiden döma och motser med lugn ett sådant domslut. Och det kan hända, att de herrar, som förebrå oss, att vi ingenting vilja, skola finna, att den väg vi förorda hade varit bättre fram-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

komlig och givit bättre resultat än den, som nu förmodligen bliver kammarens och riksdagens beslut.

Det är vad jag i huvudsak skulle vilja nu anföra, och med det sista, som jag nämnde, förfaller, så vitt jag kan förstå, den anmärkningen mot oss att vi, då vi fortfarande hylla den uppfattningen, att ett tullsystem kan vara för ett land nyttigt under vissa förhållanden, och sålunda i det avseendet äro villiga att tillstyrka och medverka till ett nog så effektivt ingripande från statens sida även borde vara med om statsingripande till avhjälpande av den befintliga bostadsnöden. Man har sagt, att då fullständig stagnation råder, måste staten ingripa. Ja, det är sant. Men den privata byggnadsverksamheten visar redan ganska kraftiga tendenser att börja röra på sig igen. Det har varit förhållanden under kriget, som icke kunna jämföras med de nuvarande, som vållat, att det varit sämre ställt då, än det kan komma att bliva i fortsättningen. Och jag skulle vilja i det avseendet särskilt peka på den omständigheten, att de åtgärder, som vidtogos under krigsåren, eller låt oss säga 1917, 1918 och 1919, voro dock i fråga om omfattning och sättet för medlens anskaffande av en helt annan art, än som nu föreslås. Man kan således med skäl säga, att man här är i färd med att beträda en alldeles ny väg.

Jag vill, herr talman, i full känsla av att med kraft och allvar vilja bidraga till ett snabbt och effektivt avhjälpande av den befintliga bostadsnöden genom det förslag, som jag anslutit mig till, yrka bifall till det förslaget, sådant det är framlagt i den av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. avgivna reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den siste ärade talarens anförande vill jag fråga, varför det kan sägas vara en helt annan väg man nu slår in på, blott därför att man tänker sig ett annat sätt för medlens anskaffande än förut. Förut har staten lämnat subvention till bostadsbygge, och medlen härtill ha anskaffats genom skattemedel och upplåning. Nu föreslås också att lämna subvention till bostadsbygge samt att medel härtill skulle anskaffas provisoriskt genom upplåning, men i själva verket definitivt genom upptagande av en särskild skatt. Icke kan denna olikhet medföra, att man kan säga, att det nu är fråga om ett alldeles nytt system. Och icke heller kan den omständigheten, att det nu ifrågasättes ett större belopp än förut, innebära, att det är fråga om att införa ett alldeles nytt system.

Vidare vill jag i anledning av herr Vennerstens anförande förklara, att jag för min del icke tvivlar på, att även herr Vennersten och hans medreservanter vilja söka avhjälpa bostadsbristen. Jag tror, att icke heller herr Lindman är alldeles mot den saken. Men jag vill erinra om att herr Lindman i ett anförande, som han hade i förmiddags, alldeles bestämt sade, att han tänkte sig den möjligheten, att om man icke beviljade subvention, byggnadsverksamheten icke skulle komma i gång så snart, som om den får statssubvention.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Han medgav således möjligheten av att det skulle gå snabbare att få liv i denna verksamhet genom subventionssystemet. Detta var nog mycket riktigt av herr Lindman. Men jag vill också vädja till kammaren att gå med på sådana vägar, som snabbare åstadkomma det resultat man vill vinna.

I själva verket är det nog så, att subvention till det ringa belopp, som här föreslås, icke är tillräcklig för att på en gång väcka liv i hela den slumrande privata byggnadsverksamheten. Men vad man kan vänta är, att genom denna subvention tillräckligt många av de personer, som äro engagerade i den privata byggnadsverksamheten, skola finna lämpligt att börja bygga. Genom det tillskott bostadsbeståndet på det sättet erhåller, genom den ökning i tillgången på bostäder, som sålunda vinnes, kan man hoppas, att så småningom ett mera normalt tillstånd på bostadsmarknaden kommer att inträda. Och i samma mån som ett sådant normalt tillstånd inträder, kan man också hoppas, att byggnadsverksamheten över lag skall komma att träda i funktion. Ty det är nog så, att vi måste sätta till något på detta område för att framdeles kunna räkna med något så när normala förhållanden. Det är sålunda för att kunna åstadkomma ett så pass stort tillskott i bostadsbeståndet, som är nödvändigt för att närma oss ett mera normalt tillstånd på bostadsmarknadens område, som statssubvention nu erfordras.

Herr Lindman: Herr talman! Gentemot den siste ärade talaren skulle jag vilja säga, att min anmärkning gäller egentligen detta, att så länge man håller på med att subventionera på detta sätt utan att tala om, huru länge detta subventionerande kommer att vara, så får man icke i gång någon enskild byggnadsverksamhet, utan tvärtom kommer den enskilda byggnadsverksamhet, som har funnits, att stäckas ytterligare. Det finns ingen, som kommer att bygga, som icke får subvention. Därför kan det vara både rätt och orätt att säga, att man kan komma i gång fortare med subventionering. Man kan visserligen säga, att på samma gång denna subventionering kommer till och folk ser, att här få de låna av staten och här få de subvention av staten, så skall det nog slå till med ganska mycket byggnader. Men jag vill säga ordföranden i detta sammansatta utskott, att efter min uppfattning kommer det, som man brukar säga, mycket surt efter, därför att de enskilda komma att draga sig tillbaka. Och huru skall man över huvud taget kunna få igång något normalt så länge man icke låter sakerna få utveckla sig själva normalt? Staten griper in först med hyresskatt och sedan med denna subvention. Och går det icke på något av dessa sätt med den fart och i den omfattning, som man tycker är nödvändigt, så hittar man väl på om två eller tre år något nytt statsingripande. På det sättet kommer man aldrig ifrån statsingripandet. Enligt min uppfattning är det bästa, som kan förbättra saken, att herrarna läte bli att fingra på det med allt detta statsingripande och subvention etc., så att de enskilda också kunde gripa in. Men enskilda människor göra ingenting, så länge de icke veta, att vad de syssla med få de

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

ha i fred och ro. Bygga de ett hus, så kommer staten straxt och säger till dem: vi skola ha bostadsskatt; vi skola ha hyresskatt; ni får icke göra hur ni vill. Låt det bli normala förhållanden, så främjas bostadsbyggandet på ett bättre sätt än på något annat sätt och därtill med den allra minsta möjliga uppoffringen från statens sida.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) bifall till den av herr Jönsson i Fridhill vid momentet fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som ifråga om momentet avgivits av herr J. Nilsson i Skottlandshus m. fl., 4:o) bifall till det av herr Johansson i Kullersta under överläggningen gjorda yrkandet och 5:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits av herr Hage; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av flera kammarledamöter, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de övriga propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig. Som votering likväl äskades av herr Jönsson i Fridhill m. fl. jämväl i fråga om kontrapropositionen, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen i denna votering de återstående propositionerna; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl denna herr talmannens uppfattning bestreds genom begäran om votering, denna gång av herr Johansson i Kullersta, i anledning varav och sedan till kontraproposition i den sist begärda voteringen antagits den under 4:o) angivna propositionen, först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i voteringen angående kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten A) mom. 3) av sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2 antager yrkandet om bifall till den av herr Jönsson i Fridhill vid momentet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda förberedande votering antagit det av herr Johansson i Kullersta under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 79 ja, men 95 nej, vadan propositionen för voteringen angående kontraproposition i huvudvoteringen erhöll följande av kammaren godkända lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten A) mom. 3) av sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2 antager yrkandet om bifall till den av

herr J. Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid momentet fogade reservationen, röstar

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit det av herr Johansson i Kullersta under överläggningen framställda yrkandet.

Vid voteringen enligt sistberörda voteringsproposition avgåvos 90 ja mot 83 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i punkten A) mom. 3) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid momentet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utvisade 109 ja mot 63 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4) och 5).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B).

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Herr talmannen yttrade: Jag får för kammaren beträffande det fortsatta riksdagsarbetet tillkännagiva, att dels på talmanskonferens i dag beslutats och dels på annat sätt fastställts, att andra kammaren håller arbetsplenum först i morgon afton kl. 7,30, att därefter arbetsplenum äger rum nästa måndag med början kl. 11 f. m., därvid frågan om värnpliktslagen förekommer till behandling, att vidare arbetsplenum hålles på tisdag med början kl. 11 f. m., därvid kommunalskattefrågan kommer att behandlas samt att slutligen nästkommande onsdag kl. 11 f. m. gemensamma voteringar skola verkställas över dittills godkända voteringspropositioner.

§ 12.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om hyresvärdestegringsskatt jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Uti en till riksdagen den 12 mars 1920 avlåten proposition, nr 315, vilken överlämnats till bevillningsutskottets förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om hyresvärdestegringsskatt.

Sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet, som behandlat förevarande proposition, hade i samband härmed förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:
nr 296 av greve *Lagerbjelke;* samt

inom andra kammaren:
nr 311 av herr *Hage;*
nr 381 av herr *Nylander m. fl.;*
nr 421 av herr *Jönsson* i Revinge;
nr 442 av herrar *Hage* och *Johansson* i Sollefteå;
nr 429 av herr *Jönsson* i Fridhill;
nr 430 av herr *Lindman m. fl.;* och
nr 452 av herr *Pettersson* i Södertälje.

Herrar Hage och Johansson i Sollefteå hade i sin ovanberörda motion föreslagit, att riksdagen dels måtte avslå propositionen om hyresvärdestegringsskatt, dels måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till andra skattegrunder (skatt å överloppsrum eller dylikt), för att de medel, som behövdes till bostadsproduktionen, måtte kunna anskaffas på sådant sätt, att de ej fölle på de mindre inkomsttagarna i samhället.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å de av herrar greve Lagerbjelke, Nylander m. fl., Jönsson i Revinge, Lindman m. fl., Hage och Johansson i Sollefteå, Jönsson i Fridhill samt Hage väckta motioner, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herr Petterssons i Södertälje motion, för sin del antaga följande

Förslag
till
förordning om byggnadsskatt.

1 §.

För beredande av medel till främjande av bostadsproduktionen skall under vartdera av åren 1921 och 1922 i städer, köpingar och andra samhällen, där byggnadsstadgan för rikets städer är gällande, till staten utgöras en särskild skatt, benämnd byggnadsskatt.

2 §.

Byggnadsskatt skall samtidigt men utan sammanblandning med den allmänna bevillningen påföras den, som ifrågavarande år är

pliktig utgöra bevillning för bebyggd annan fastighet än jordbruksfastighet och utgår med 20 öre för varje fulla 100 kronor av det särskilda taxeringsvärde, som vid 1918 års taxering åsatts åbyggnaden.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Finnes ej särskilt värde åsatt, utgår skatt med 15 öre för varje fulla 100 kronor av fastighetens hela taxeringsvärde för nämnda år.

3 §.

Åbyggnad, som icke blivit för år 1918 taxerad, är fri från byggnadsskatt.

Detsamma gäller, där åbyggnadens värde understiger 10,000 kronor eller, om särskilt värde ej finnes, fastighetens hela taxeringsvärde ej uppgår till 15,000 kronor.

4 §.

Byggnadsskatten debiteras, uppbäres och redovisas i enahanda ordning som bevillningen och i samband med denna.

Skattebeloppet upptages i särskild kolumn i taxeringslängden.

5 §.

Besvär rörande tillämpningen av denna förordning anföras och fullföljas på sätt i gällande uppbördsreglemente är föreskrivet för klagan över obehörig eller oriktig debitering.

6 §.

Därest efter anförda besvär över prövningsnämnds eller kammarrättens beslut eller eljest fastighetens taxeringsvärde ändras eller fastighet varder för år 1918 åsatt taxeringsvärde, vidtages den jämkning i redan påförd byggnadsskatt eller den påföring av sådan skatt, som därav må föranledas.

7 §.

Övriga för tillämpningen av denna förordning erforderliga föreskrifter meddelas av Konungen.

Denna förordnig träder i kraft den 1 januari 1921.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, greve *Spens*, *Vennersten*, *Lübeck*, *Svensson* i Betingetorp och *Jönsson* i Fridhill, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt de i ämnet väckta motionerna måtte av riksdagen avslås; samt

av herrar *Lindblad*, *Alb. Bergström*, *Carl Johansson*, *Ljungkvist*, *Johansson* i Kullersta, *Leo* och *Hamrin*, vilka yrkat, att § 3 skulle hava följande lydelse:

»Åbyggnad, som icke blivit för år 1918 taxerad, är fri från byggnadsskatt. Om åbyggnad, som blivit före nämnda år taxerad, åsatts ett taxeringsvärde icke överstigande 10,000 kronor eller, om särskilt värde ej finnes, fastighetens hela taxeringsvärde ej över-

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

stiger 15,000 kronor, vare sådan fri från byggnadsskatt. Överstiger taxeringsvärdet i förra fallet 10,000 kronor och i senare fallet 15,000 kronor, utgår byggnadsskatten blott för den del av taxeringsvärdet, som överstiger sagda belopp.»

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Vennersten: Herr talman! Här hava vi i överensstämmelse med vårt tidigare yrkande hemställt om avslag, och jag anhåller därför att få yrka avslag å det föreliggande förslaget.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! På grund av vad jag förut anfört ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Hamrin: Jag har fattat, att herr talmannen kommer att framställa proposition på hela utskottets förslag, och i så fall ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Lindblad och mig m. fl. och som avser ändring av § 3. Som herrarna behagade finna, har utskottet där föreslagit, att åbyggnad, vars taxeringsvärde understiger 10,000 kronor, skall vara fri från byggnadsskatt, och att fastighet, vars hela taxeringsvärde ej uppgår till 15,000 kronor, likaledes skall vara fri från sådan skatt. Vi reservanter ha här yrkat, att 10,000 resp. 15,000 kronor av taxeringsvärdet skola vara fria från byggnadsskatt för alla fastigheter. Därmed vilja vi givetvis icke blott undantaga de fastigheter, som utskottet här vill undantaga, utan jämväl bereda en mjukare övergång beträffande denna skatt, när det gäller andra fastigheter. Jag skall tillåta mig taga ett exempel. Enligt utskottets förslag skall ägaren till en fastighet, vars åbyggnader äro taxerade till 11,000 kronor, betala en byggnadsskatt på 22 kronor, men om åbyggnaderna varit taxerade till endast 1,000 kronor mindre, skulle ägaren vara befriad från erläggande av byggnadsskatt. Genom ett sådant förfaringssätt, som reservanterna föreslå, blir det, såsom jag redan påpekat, en mjukare övergång, och jag föreställer mig, ehuru icke några siffror föreligga, att skillnaden ifråga om de belopp, som genom byggnadsskatten komma att uttagas, icke blir synnerligen stor.

Det är ett särskilt moment, som jag ber att få för kammaren påpeka, nämligen att denna mängd av ägare till små fastigheter, såsom egnahem i städernas utkanter och dylika, kommer genom ett bifall till reservationen att antingen helt befrias från erläggande av byggnadsskatt, eller också få de vidkännas den i en mycket ringa grad, i det att den endast utgår på det belopp, som överstiger 10,000 kronor. Det synes mig och de övriga reservanterna orimligt, att dessa små fastighetsägare och egnahemsbyggare, som ofta bebo lägenheter i mycket dåliga hus, skola vara med om att bidraga till att uppföra nya moderna hus för andra medborgare.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med undantag för § 3, beträffande vilken jag yrkar bifall till reservationen.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Herr Lindman. Herr talman! Jag har ändå icke kunnat underlåta att begära ordet i denna efter min uppfattning utomordentligt viktiga fråga. Det är visserligen sant, att kammaren nu vid förra utskottsbetänkandet fattat ett sådant beslut, att kammaren därför kanske på sätt och vis kan anse sig bunden att nu besluta denna skatt, men är det på det sättet, kan jag icke annat än på det allra bestämdaste beklaga det beslut, som kammaren nyss fattade. Något annat kan jag icke göra åt saken, utan kammaren har gjort, som den ansett lämpligt. Jag delar icke alls denna uppfattning. Jag tror, att det i så fall är ett synnerligen betänkligt beslut, som har blivit fattat.

Undersöker man denna fråga om hyresvärdestegringsskatt, skall man finna, att så gott som alla, som haft med denna sak att göra, ha avstyrkt den. Hela vägen utefter har man uttalat sina betänkligheter. Det har till och med departementschefen själv gjort, då han uttalat, att betänkligheter äro förenade med förslaget. Han säger t. ex., att den medför ojämnheter och obilligheter, ty det kan man icke helt och hållet undvika. Även utskottet har tyckt att det funnits många betänkligheter, och utskottet har ansett, att flera av de anmärkningar, som gjorts, äro värda beaktande.

Ser man litet närmare på saken, skall man finna, hur besynnerligt allt detta är. Vad är det, man vill göra? Jo, Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t vill lägga en skatt på hyresvärdets ökning från ett visst år till ett senare. Det är således något i samma stil som krigskonjunkturskatten. Utskottet vill nu icke vara med härpå, utan utskottet säger, att skatten skall utgå med en viss procent på fastighetens taxeringsvärde. Av krigskonjunkturskatten, som alltså Kungl. Maj:ts förslag liknar, ha vi väl alla en mycket stark förnimmelse, att den urartat till att bli en mycket orättvis skatt, en skatt, som drabbat olika människor på ett ofantligt orättvist sätt. På samma sätt skulle det bli med denna hyresvärdestegringsskatt, om Kungl. Maj:ts förslag skulle genomföras.

Jag är dock icke säker på, om det, som utskottet kommit till, då det säger, att skatten skall utgå med en viss procent på taxeringsvärdet överlag, heller är något rättvist. Jag skulle nästan till och med kunna tänka mig, att detta i många fall blir orättvisare. Till vilket resultat kommer man, om man följer utskottets förslag? Jo, man kommer till det besynnerliga resultatet, att om en person under kristiden uppfört ett hus åt sig för låt oss säga 22,000 à 23,000 kronor, i vilket han bor, vilket naturligtvis skett med mycket stora kostnader på grund av de dyrbara arbetsmaterialen och arbetslönerna o.s.v., skall den personen betala byggnadsskatt för att hjälpa till att skaffa billigare hus åt andra. Kan man överhuvudtaget säga, att det är rimligt, att man går tillväga på det sättet? För min del kan jag icke finna, att så är fallet, men utskottet tröstar sig med att, som det på ett ställe säger, den skatt, som utskottet har satt, nämligen 0,2 % på taxeringsvärdet, är så låg, att om det blir litet ojämnheter och litet obilligheter, gör det icke så mycket. Utskottet resonerar alltså som så, att det går an att vara orättvis, bara

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

man icke är mycket orättvis utan endast litet orättvis, ty då spelar det icke så stor roll.

Allt detta visar i alla fall, på vilka besynnerliga vägar man kommer in, när man ger sig in på detta. Och så, mina herrar, en annan sak! Kan någon här säga mig, varför jag skall ta 0,2 % av fastighetsvärdet på hus för att bygga andra hus? Varför skola icke också andra människor vara med om att betala? Anser man att husägare, därför att de genom hyreslagen varit alldeles särskilt hårt åtklämda av staten, äro lämpliga objekt, som böra avhjälpa något allmänt ont? Det allmänna onda är hyresbristen, och det är den, man vill avhjälpa, men då det är ett allmänt ont, skola vi väl alla vara med, vare sig vi äro husägare eller icke.

Varför skall man just plocka av husägarna? Och om man det gör, vart kommer man vidare? Om jag t. ex. tänker mig, att det en vacker dag visar sig vara önskvärt att lämna subvention för att åstadkomma en bättre uppodling av vårt land — vi ha förr på sätt och vis haft statsunderstöd härtill — säger man: Ja, det skola vi göra. Det är mycket bra, men vad är naturligare än att alla jordbruksfastigheter skola betala en viss skatt, exempelvis en skatt av en halv procent på taxeringsvärdet? Så får staten in pengar, och det kanske blir mycket pengar, och så odla vi upp landet. En annan dag kommer man underfund med att det icke finns tillräckligt med fartyg för att frakta hit säd och vete och andra förnödenheter, som vi behöva från främmande länder, och då säger staten: Vi lägga en liten skatt på värdet av var och en av våra ångbåtar, och då få vi in de nödvändiga pengarna och bygga nya ångbåtar. På det sättet komma vi in i ett skattesystem, som är alldeles ohållbart.

Jag skulle vilja peka på särskilt en omständighet i fråga om den nu föreliggande byggnadsskatten. Vi ha en hyreslag, och vi ha hyresnämnder, och dessa bestämma, att den och den husägaren får taga så och så mycket i hyra. Det är skäligt och rimligt, att han får ta så och så mycket. Så kommer sedan staten, som organiserat detta, och säger: Hyresnämnden har bestämt, vad som är skäligt, men av detta, som är skäligt, skola vi taga en del av dem, därför att husägarna skola också betala byggnadsskatt. Det synes mig vara ganska orimligt, att staten över huvud taget kan göra på det sättet.

Jag vill påpeka för herrarna här i kammaren, att socialstyrelsen, som väl borde vara den ämbetsmyndighet, som framför andra borde vara ägnad att ha intresse för denna sak, och som överhuvudtaget borde intressera sig för en sak som denna, och som också förvisso i mycket hög grad gör det, vill icke vara med på detta förslag. Socialstyrelsen framhåller, att det föreligger mycket allvarliga betänkligheter emot en sådan skatts införande, och de förklara, att det icke alls är sagt, att bostadspriserna gå samma vägar som priserna på andra förnödenheter och varor, utan de gå helt och hållet sina egna vägar. Därför slutar socialstyrelsen sitt yttrande med att socialstyrelsen vill tillstyrka, att staten släpper till pengar för att bygga hus åt statens tjänstemän, men socialstyrelsen vill icke vara med om denna skatt.

Om jag är motståndare till denna lag, kan man icke säga, att,

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

därför att det är herr Lindman, som kommer med detta, är det något förskräckligt reaktionärt och alldeles fruktansvärt, som ingen kan vara med om, ty i det fallet befinner jag mig i utomordentligt fint sällskap, då jag är tillsammans med socialstyrelsen. För övrigt befinner jag mig i sällskap med nästan alla andra, som ha haft med denna sak att göra. De vilja icke heller vara med om denna skatt.

Det är ytterligare en sak, som jag icke förstår, och som det skulle vara av mycket stort intresse att höra, hur någon förespråkare för lagen och särskilt primus motor till utskottets förslag, nämligen utskottets ordförande, vars motion om skatt på fastighetsvärdet nu tillstyrkts, kan förklara, hur man över huvud taget från en annan synpunkt kan försvara saken. Jag skulle misstaga mig mycket, om jag icke trodde, att herr Jakob Pettersson i Södertälje i sinom tid kommer att vara med om en jordvärdestegringsskatt och skatt på stegrat värde på fastigheter. Om denna skatt kommer, skall man då ha två sådana skatter? Det nu föreliggande förslaget innebär ju också en fastighetsvärdestegringsskatt och absolut ingenting annat. Är det icke nog, som det nu föreslås, med en skatt på fastigheter, vilken tillkommit därför, att man vill skaffa sig pengar på fastigheter, och naturligtvis i främsta rummet på sådana, som stigit i värde, utan att man då också skall ha en annan skatt bredvid denna?

Jag har, herr talman, den uppfattningen, att riksdagen mer och mer börjar inveckla sig i besynnerliga skatter, som riksdagen sedermera kan ha mycket svårt att avveckla. Man ger sig in på en skatt för ett ändamål och på en annan för ett annat. Jag återkommer därmed till vad jag sade i början av mitt anförande: Är det så, att man nu behöver pengar för att subventionera husbyggen, som andra kammaren redan beslutat, skall man också skaffa dessa pengar, men då skall man låta alla dem vara med om att betala, som överhuvudtaget böra vara med att avhjälpa något, som är skadligt och betänkligt i landet.

Det är efter min uppfattning den enda väg, som man skall gå, och jag ber därför, herr talman, att få instämma i herr Vennerstens yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att vid behandlingen av denna fråga ytterligare en gång få poängtera, att jag finner, att när man nu går att bestämma om denna sak, borde det redan ha förelegat beslut om huruvida man skall tillåta den högre hyresstegring, som har föreslagits. Jag har nämligen utgått från den förutsättningen, att om vi nu verkligen skola tillåta, att det blir en högre hyresstegring, är jag för min del med om att lägga en skatt av ungefärligen detta slag på husägarna, ty jag vill icke vara med om att skänka dessa husägare de inkomstmöjligheter, som ligga i mervärdet på grund av möjlighet till ökad hyresförhöjning, och att samtidigt ingenting härav går in till det allmänna. Däremot vill jag vara med om att samtidigt mota båda dessa saker, nämligen dels den föreslagna hyresstegringen och dels det förslag till en ny skatt, som här föreligger.

Nu är det väl emellertid troligt, att det kommer att beslutas på det sättet, att man kommer att tillåta den högre hyresstegringen, och

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

från den utgångspunkten kan jag icke komma till något annat resultat än att jag icke kan — i det läge, vari frågan nu kommit — gå mot det förslag, som nu föreligger.

Jag vill dock samtidigt liksom den föregående talaren säga, att det är ett synnerligen beklagligt förslag. För min del måste jag delvis resonera som herr Lindman i detta fall. Jag frågar mig därvidlag, vad som åstadkommit den bostadsbrist, som vi nu skola försöka avhjälpa. Jo, delvis beror den på sådana personer, som sitta med alltför stora bostäder. Det är dessa personer, som i viss utsträckning på sätt och vis, äro orsaken till bostadsbristen. Från den utgångspunkten har jag kommit till den uppfattningen, att skola vi få bort denna bostadsbrist, är det riktigt att lägga skatt på överloppsrum, alltså en skatt just på sådana personer, som själva bidragit till bostadsbristen. Därigenom att en skatt lägges på dem, skyldigkännas de att medverka till att bostadsbristen försvinner. Det är från den utgångspunkten och från det resonemanget, som jag kommit fram till mitt yrkande om att man skulle lägga skatt på överloppsrum.

För min del kommer jag att yrka bifall till detta förslag eller rättare sagt till att man verkställer utredning om en skatt på överloppsrum. Jag resonerar nämligen så, att även om vi nu komma att besluta i enlighet med utskottets förslag, är det ju tänkbart, att det kommande år kommer in andra element i riksdagen, som på ett bättre sätt vilja tillgodose de lägre befolkningslagren än vad den nuvarande majoriteten synes vilja efter vad som framkommit av dess hållning till denna fråga. Och det skulle vara skönt, om man då kunde ha en utredning färdig i denna fråga, så att, om det skulle visa sig, att det beslut, som vi fattat att gå denna väg, som utskottet föreslår, icke är tillfredsställande, så kanske finnes det en större möjlighet för att få igenom en skatt på innehavarna av s. k. överloppsrum.

Med utgångspunkt från detta skall jag be, herr talman, att få tillstyrka den motion, som jag väckt. Jag vill således bredvid de övriga yrkandena framställa ett yrkande — såsom ett särskilt yrkande givetvis —, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen — det skall bli nästa riksdag naturligtvis — framlägga förslag till andra skattegrunder (skatt å överloppsrum eller dylikt) för att de medel, som behövas till bostadsproduktionen, måtte kunna anskaffas på sådant sätt, att de ej falla på de mindre inkomsttagarna i samhället.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman tog till stora klubban för att riktigt slå ihjäl detta skatteförslag. Han åberopade sålunda till en början, att så gott som alla, vilka haft med förslaget om hyresvärdestegringsskatt att göra, avstyrkt detsamma. Nu vill jag visserligen erkänna, att de i ärendet hörda myndigheterna till större delen ställt sig ganska osympatiskt mot nämnda förslag, men det är ingalunda riktigt att påstå, »att så gott som alla avstyrkt detsamma». Jag nödgas i anledning av detta herr Lindmans kategoriska påstående i korthet redogöra för de erkännande uttalanden, som avgivits i saken; jag skall göra det

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

så kort som möjligt. Jag vill sålunda erinra om att överståthållareämbetet säger bland annat: »Lämnas hyresavtalen fria eller medgives en avsevärt bredare marginal än nu, kan hyresstegringsskatten äga ungefär samma fog för sig som krigskonjunkturskatten». Länsstyrelsen i Östergötlands län säger bland annat: »Ehuru sålunda en skatt, sådan som den föreslagna, synes kunna komma att drabba ojämnt och orättvist, då man icke kan förutse alla anledningar till nedsättning eller befrielse, finner länsstyrelsen nödvändigt att statsverket i form av skatt uttager en del av den hyresstegring, som väntas uppkomma.» Vidare vill jag framhålla länsstyrelsens i Kronobergs län yttrande: »En förutsättning för skatten är, att lagstiftningen mot oskälig hyresstegring upphäves eller väsentligt förändras, så att man kan räkna med avsevärda hyresstegringar, vilket emellertid synes betänkligt»; d. v. s. under den förutsättningen medges, att skatten i någon mån kan försvaras. Länsstyrelsen i Gottlands län har icke haft något att invända mot förslaget om hyresvärdestegringsskatt. Länsstyrelsen i Blekinge län »vill icke förneka de ganska vägande skäl, som av de sakkunniga anförts för hyresstegringsskatten». Länsstyrelsen i Malmöhus län anser, att »om emellertid medel för bostadsproduktion anses böra delvis bestridas av ägare till fastigheter, som uppförts före dyrtiden, skulle dessa medel måhända lättare och rättvisare kunna uttagas genom en måttfullt tilltagen engångsskatt på värdestegring av byggnader» — något i stil således med vad utskottet föreslagit. Likaså säger länsstyrelsen i Älvsborgs län: »Det enklaste och mest effektiva sättet att av hyresfastigheter uttaga hyresstegringsskatt synes vara att lägga avgiften, uttryckt i procent, på den ökning i taxeringsvärde, som fastigheten undergått från exempelvis år 1915 till beskattningsåret» — ett uttalande, som i viss mån avviker från utskottets, men som dock går i samma riktning. Länsstyrelsen i Örebro län säger sig finna goda skäl tala för att särskilt beskatta den oförtjänta vinst, som blir en given följd därav, att hyrorna väsentligt ökas för äldre fastigheter o. s. v. och framhåller i det avseendet att en »möjlighet vore att belägga bostadsfastigheter i städer och stadsliknande samhällen med en särskild skatt, utgående i förhållande till taxeringsvärdet till en början med förslagsvis en halv procent av detta värde». Länsstyrelsen i Västmanlands län säger: »Det synes därför mera logiskt att beskatta det uppkomna mervärdet genom en avgift en gång för alla å fastighetens mervärde», vilken avgift skulle sättas relativt låg. Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker införandet av en hyresstegringsskatt i enlighet med de sakkunnigas förslag. Länsstyrelsen i Norrbottens län slutligen har vissa betänkligheter, men anser, »att de principiella betänkligheterna mot hyresstegringsskatten böra få vika för nödvändigheten att anskaffa medel till avhjälpande av bostadsnöden».

Denna axplockning lämnar ingalunda ett så pessimistiskt resultat, som det herr Lindman kom till.

Nu har herr Lindman särskilt med mycken styrka framhållit, att socialstyrelsen haft åtskilligt att invända mot hyresstegrings-

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

skatten. Men i det avseendet vill jag framhålla, att socialstyrelsen ingalunda kan anses såsom någon särskild expert i beskattningsfrågor. Man måste tillerkänna tyngre vitsord åt statskontoret i detta fall, och statskontoret säger, att »en skatt på bostadsbyggnaders avkastning, som användes till åstadkommande av nya sådana byggnader, kan rent principiellt sett betraktas som en logisk och riktig anordning».

Med åberopande av dessa citat ur de hörda myndigheternas yttranden anser jag mig hava visat, att det icke är så galet ställt med denna skatts principiella berättigande, som herr Lindman vill göra gällande. Den principiella grunden kan i korthet angivas sålunda: Ehuru världskriget särskilt genom ökade byggnadskostnader åstadkommit ekonomiska betingelser för en väsentlig hyresförhöjning, hava husvärdarna hittills genom statens hyresrestriktioner på lagstiftningens område hindrats från att tillgodogöra sig dessa betingelser. Om man vidare tar i betraktande, att den stegring av hyrorna, som de ökade byggnadskostnaderna synnerligen väl motivera, icke för all framtid kan förhindras utan slutligen måste göra sig gällande, synes det klart, att hyresvärdarna ha att vänta en väsentlig ökning av sina inkomster, när de konstlade hinder, som hittills varit resta för denna inkomstökning, avlägsnas. Och likaväl som staten hittills ansett sig kunna och böra beskatta krigskonjunkturvinster i allmänhet, synes det vara ganska rimligt, att staten får ingripa och beskatta hyresvärdarnas ökade inkomster.

Herr Lindman invänder mot detta: Varför skola husägarna på detta sätt klämmas efter? Då man på samma gång är beredd att medgiva att hyresvärdarna få höja hyrorna — t. o. m. 50 % i fråga om bostadslägenheter utan att behöva gå till hyresnämnden — då skall väl icke staten på samma gång skrida in och beskatta denna ökade inkomst. Mot detta må erinras, att den inkomst, som sålunda ansetts skälig, beräknats bland annat med hänsyn till de förändrade förhållandena på bostadsmarknaden, vilka ju innebära, att tillfällena till erhållande av större vinst på hyror ökats. Vidare vill jag säga, att jag aldrig hört, att en inkomst måste anses oskälig för att kunna beskattas. Omfattar herr Lindman verkligen den egendomliga beskattningsteorien, att så snart en inkomst förklaras skälig, skall den icke få beskattas? Krigskonjunkturvinster ha beskattats och beskattas ganska kraftigt, men jag tror ingalunda, att det varit statsmakternas mening att därmed säga, att var och en, vars inkomst på grund av det genom kriget skapade abnorma läget ökats, också haft en oskälig inkomst. Samma grundskäl, som kunna åberopas till stöd för krigskonjunkturvinstbeskattning och till stöd för åtskilliga andra slag av beskattning, kunna således också helt visst åberopas till stöd för den nu ifrågavarande skatten.

Så säger herr Lindman: Huru skall man ställa sig, när om ett eller annat år det blir fråga om att införa en värdestegringsskatt på jorden? Ja, man skulle kunna svara på det: den tid, den sorg! Nu föreligger i varje fall icke något sådant förslag, men om och när

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

ett sådant förslag kommer fram, kan jag icke finna, att riksdagen, därest förslaget om byggnadsskatt nu bifalles, därigenom kan anses förhindrad att gå med på en jordvärdestegringsskatt. Sistnämnda skatt är avsedd att träffa den värdeökning, själva marken undergått till följd av ändrade konjunkturer. Men den nu ifrågasatta skatten är såsom själva namnet angiver, avsedd att drabba byggnaderna. Det är sålunda två skilda saker, som man avser att träffa med byggnadskatten och jordvärdestegringsskatten.

Herr Hamrin m. fl. reservanter yrka, att från det beskattningsbara beloppet alltid skall undantagas ett belopp, motsvarande det, som enligt utskottsmajoritetens förslag skall vara alldeles fritaget från skatt. Såvitt jag kan se, är denna av reservanterna framförda invändning teoretiskt fullkomligt riktig. Det är riktigt, att det blir en mjukare övergång vid skattdebiteringen, om man följer reservanternas förslag. Varför har då icke utskottet i sin helhet gått med på detta förslag? Jo, av det skälet, att det föreliggande förslaget innebär en rent tillfällig och provisorisk skatt. Det är icke meningen, att den skall bli någon beståndande del av vårt skattesystem, utan den skulle utgå endast ett par eller tre år. I anledning härav har utskottet ansett den teoretiska invändning, som reservanterna framfört, icke vara så vägande, att man skulle behöva införa denna litet besvärliga anordning med avdrag även för de större fastigheterna. Utskottet har så mycket mera ansett sig kunna underlåta att bifalla reservanternas yrkande, som ju krigskonjunkturskatten var anordnad på samma sätt som utskottet här föreslagit. Till allt detta kommer dessutom, att det är mycket svårt att på förhand beräkna, huru mycket skatten kommer att giva och med hänsyn till den ovisshet, som i sådant avseende föreligger, kan det vara litet riskabelt att gå in på en så väsentlig reducering av skatten, som ett bifall till reservationen skulle innebära.

Jag tror således, att det av dessa skäl vore rätt klokt att hålla sig till utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Hamrin: Herr talman! Min uppmärksamhet har blivit fästad på att ett litet fel smugit sig in vid formuleringen av reservationen beträffande § 3, på det sättet, att andra meningen av reservationen har kommit att lyda: »Om åbyggnad, som blivit *före* nämnda år taxerad....». Det skall nämligen heta: »Om åbyggnad som blivit *för* nämnda år...». Med denna ändring ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Jag vill med några få ord motivera, huru jag kommit till detta avslagsyrkande. Jag vill villigt medge, att den av utskottets ordförande väckta motionen är betydligt smidigare än det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Det är självklart, att det är ofantligt mycket lättare att debitera, uppbära och redovisa denna skatt på det sätt, som föreslagits i det föreliggande förslaget. Men jag kan för min del icke

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

finna, att rättvisan på det sättet tillgodoses bättre än som komme till synes, om den kungl. propositionen i mer eller mindre förändrad form bleve antagen. Jag kan sålunda icke godkänna det resonemanget, att fastighetsägarna, när de i fortsättningen äro underkastade hyresstegringslagen, kommit i en gynnsammare ställning, som motiverar en särskild beskattning. Jag tror tvärtom, att man kan säga, att skola fastighetsägarna ha någon slags kompensation för penningvärdets fall, man då icke kan komma ifrån utan att då lagen icke medger rätt till mer än 50 % förhöjning av hyrorna före den 1 oktober 1915, är det högst tvivelaktigt, att de därmed göra någon slags krigskonjunkturvinst.

Jag skulle kanske kunnat giva min anslutning till det föreliggande förslaget, om det varit så avfattat, att man kunnat fatta ett rent kommunalt beslut så, att där särskild bostadsnöd råder kommunerna skulle kunna fatta beslut. Å andra sidan har jag emellertid funnit, att en skatteform, så utformad, att den träffat den, som försålt sin fastighet och gjort vinst därpå, och en skatt på alla, som köpa och sälja fastigheter och på grund av rådande tidsförhållanden skörda vinst, är betydligt mera och bättre försvarbar än den här ifrågasatta.

Vidare skulle jag vilja tillägga, att då i ett utskott här i riksdagen sedan månader tillbaka förts en kamp mot särskilt objektbeskattningen, jag icke kan finna det så synnerligen lämpligt, att ett annat utskott går så att säga på bakvägar och pålägger en sådan objektskatt. Man får också tänka på, att det kan komma andra tider, då de som skaffat sig fastigheter kunna komma i den situation att drabbas av förluster, och då tror jag icke den svenska riksdagen skulle vilja vara med om att täcka dessa.

Då sålunda enligt min mening det icke föreligger någon oskälig vinst, som kan bliva föremål för beskattning enligt detta förslag, tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på den föredragna paragrafen.

Herr Lindman: Herr talman! Gent emot utskottets ordförande skall jag be att få göra några små erinringar. Han gjorde en axplockning ur de yttranden, som blivit avgivna över Kungl. Maj:ts förslag, och sökte samvetsgrant plocka fram de uttalanden, som av de olika myndigheterna gjorts till förmån för detta. Ja, då tycker man, att han själv skulle vara med om Kungl. Maj:ts förslag, eftersom han sökt vindicera fram: se här så många som tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Men så är icke fallet, utan själv motionerar han om avslag på Kungl. Maj:ts förslag och kommer med något helt annat. Så vitt jag förstår, är det något ganska olika. Man kan rakt icke jämföra dessa två saker med varandra, och som jag sade i mitt första anförande är jag ganska tveksam om det av herr Pettersson förordade förslaget är det bästa. Det andra är en slags krigskonjunkturskatt föranlett av stegringar i anledning av krigskonjunkturer, och det ligger *något* förnuft i en sådan lag,

men att över huvud taget beskatta alla fastigheter, både dem som kommit till under kriget och före kriget, både dem som blivit billiga i uppförandet och dyra i uppförande är något som synes ganska oskäligt och oformligt.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Sedan var utskottets ordförande inne på vad statskontoret yttrat, och han lärer hava uppläst en del av vad statskontoret yttrat. Jag har emellertid läst statskontorets utlåtande på det sättet, att statskontoret egentligen icke vill vara med på detta. Statskontoret säger nämligen: »att med hänsyn till nödvändigheten av att anskaffa ökade medel till bostadsproduktion vill statskontoret icke motsätta sig skattens införande, för så vitt nödiga medel icke kunna på annat och lämpligare sätt beredas. Undersökning därom är icke verkställd.» Alltså är det en ganska stark invändning, som däri gjorts. Statskontoret säger, att det bör göras något för saken, men om det skall gå till på detta sätt, har statskontoret visst icke sagt. Det är icke gjort någon undersökning, om det kan göras på annat sätt. Nu kommer man och kastar fram här i en motion ett förslag, som icke alls är undersökt och över vilket myndigheterna icke fått yttra sig, och så går det kanske igenom i riksdagen o. s. v. Det är väl ganska lättsinnigt att gå så till väga.

Slutligen, herr talman, var det ännu en sak. När utskottets ordförande framhöll, att jag skulle hava sagt, att man icke skulle få beskatta denna inkomst därför att den icke var mer än skälig, vill jag erinra om, att så var icke mitt yttrande och så förhåller sig icke saken heller. Jag sade: Staten har genom sina organ bestämt att så och så stor får inkomsten vara, och då menar jag, att det är orimligt att efteråt komma och säga, att av denna inkomst, som staten bestämt, skall staten taga en del. Det är det som icke är rimligt. Staten bestämmer icke inkomsten av alla andra förvärvskällor, men den gör det i detta fall. Det är ett ingripande av staten i en alldeles bestämd punkt, och då borde också det, som i ett sådant fall bestämmes såsom en skälig avkastning, få stå fast.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Lindman har anmärkt mot mitt sista yttrande, att de myndigheter, särskilt de länsstyrelser, som yttrat sig i ärendet, och vilka jag delvis citerat, i alla fall hava yttrat sig emot Kungl. Maj:ts förslag. Ja, det är alldeles riktigt, men av de av mig upplästa citaten menar jag skulle framgå, att åtminstone åtskilliga av dessa myndigheter icke haft någon invändning mot själva den tanke, som låg till grund för den kungl. propositionen och på vilken även utskottets förslag är byggt. Herr Lindman frågar, huru utskottet självt ställt sig till Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill svara: utskottet erkänner riktigheten av det resonemang, varifrån departementschefen utgått vid framläggande av propositionens beskattningsförslag, men utskottet har ansett, att den sålunda riktigt motiverade skatten lämpligen bör påläggas i en annan form, som icke medför de svårigheter och de ojämnheter, som äro förenade med det ursprungliga förslaget. Och i det

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

avseendet har jag också kunnat åberopa stöd av ett par av de hörda länsstyrelserna.

Så anmärkte herr Lindman vidare, att det skulle vara orimligt att lägga på denna skatt, på samma gång man ändrade hyresstegringslagen på sätt som föreslås. Det orimliga skulle ligga däri, att staten genom sina organ hyresnämnderna i vissa fall fastställer en viss inkomst för hyresvärdarna och säger: detta är skälig inkomst av edra fastigheter, och på samma gång tar staten skatt på hyresstegringen. Jag kan icke finna, att det är så orimligt. Staten bestämmer också inkomsterna för en massa löntagare till visst belopp efter vad som kan anses skäligt för deras prestationer, men ändå tager staten, med den andra handen också skatt från tjänstemännen. Motsvarande förhållande föreligga i det nu förevarande fallet.

Herr Torgén: Herr talman! I vanliga fall brukar man kunna finna sig i en skatt på inkomst. Jag kan emellertid icke finna, att detta är en sådan skatt. Det är ingen inkomst, som de fördyrade byggnadskostnaderna fört med sig, utan det är något, som verkligen kommit till utan att det lämnar någon som helst inkomst. Den skatt, som nu lägges, lägges troligen icke alls på husägarna och med all säkerhet icke på hans inkomst, utan den kommer med all säkerhet att falla på hyresgästerna, och då är den ännu mera orättvis. Då drabbar den ju dem, som man möjligen skulle vilja hjälpa med skatten i fråga. Jag tror det är få i vår tid, som fått just så liten uppmuntran som just de, som velat försöka avhjälpa bostadsbristen genom att bygga. Skulle exempelvis murare och byggnadsarbetare godvilligt åtaga sig en beskattning för den höjning av deras arbetslöner, en verklig kompensation, som blivit en följd av kristiden, men som är mycket mera naturlig såsom höjning än den höjning av byggnadernas värden, som här talas om? Det senare är nämligen ingen höjning alls i inkomstväg. Jag tror icke, att de skulle vilja göra det med glatt sinne.

Det enda riktiga förslag till avhjälpande av bostadsbristen, som framkommit under debatten, är det förslag till skatt på överloppsrum, som herr Hage här framställt. Om man sålunda skulle gå efter herr Hages förslag och efter utredning lägga en skatt på överloppsrum, så skulle detta vara ett rättvist sätt, det enda, som jag fått höra under debatten. Men icke kan det ligga någon rättvisa i att beskatta något, som icke är någon inkomst alls utan tvärt om en följd av fördyrade materialier och arbetsomkostnader.

Om herr Hages och herr Lindmans förslag kunde förenas skulle jag gärna rösta för det. Men då detta icke låter sig göra, finner jag mig föranlåten yrka bifall till herr Lindmans förslag.

Herr Leo: Herr talman! Den siste ärade talaren föreföll att hysa den uppfattningen, att samtliga bostadshus skulle drabbas av den av utskottet föreslagna skatten. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att skatten endast kommer att utgå för hus, som voro uppförda redan före år 1918 och som således 1918 kunde taxeras. Hus

som icke voro färdiga till taxering 1918 gå fria från denna skatt. Härigenom får ju också skatten sin karaktär av mervärdesskatt. Den drabbar endast äldre hus, som genom hyresökningen kommit att giva större inkomster.

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Jag begärde eljest ordet, herr talman, för att med några få ord få ansluta mig till det av herr Hamrin framställda yrkandet, som går ut på bifall till den vid § 3 av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen. Utskottet har ju byggt upp sin skatt på så sätt, att en fastighet, som är taxerad till 10,000 kronor, skulle gå fri från skatt under det att en fastighet, som är taxerad exempelvis till 11,000 kronor, skulle drabbas av skatt för hela taxeringsvärdet. Det förefaller oss, som reserverat oss på denna punkt, som om vi i nuvarande tider borde antaga en skattelag så grovt tillyxad som denna. Man strävar ju efter mjukare övergångar mellan de olika skatteskalorna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Hamrin framställda yrkandet.

Men medan jag har ordet skall jag be att få säga ett enda ord om det av herr Hage framställda och flera gånger under debatten förordade förslaget om skatt på överloppsrum. Den siste ärade talaren tycktes också ansluta sig till denna tankegång. — Jag vill endast fästa uppmärksamheten på en enda sak, utan att på minsta sätt vilja tala emot, att en utredning på denna punkt företages. Det förefaller dock, som om skatt på överloppsrum endast kan genomföras under den förutsättningen, att hyresregleringslagen slutgiltigt avvecklas. Som förhållandena nu äro, sitta en hel del människor med mycket större lägenheter än de själva önska och egentligen själva kunna ekonomisera på ett för dem önskvärt sätt. Men på grund av hyreslagen är det omöjligt för dem att flytta in i en mindre lägenhet. Om de nu därtill skulle få skatta för överloppsrum, som de själva önska slippa ifrån, så förefaller det mig, som om dessa personer skulle hava större anledning att känna sig upprörda än de fastighetsägare, som enligt utskottets förslag skulle få en obetydlig skatt för merinkomst. Detta är en omständighet, som man icke kan undgå att taga i betraktande, när man går att fatta beslut i detta ärende.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Undén: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på det förhållandet, att utskottets förslag bygger på den förutsättningen, att bevillningsförordningen fortfarande skulle gälla under de år skatten utgår. Därest emellertid Kungl. Maj:ts förslag till ny kommunalskattelag skulle vinna riksdagens bifall, så skulle därmed bevillningsförordningen upphävas. Emellertid kan detta icke utgöra ett hinder för att denna förordning nu antages, eftersom det står riksdagen fritt att i så fall nästa år lägga om denna förordning.

Jag har endast velat yttra detta för att det icke skall bliva någon överraskning, om riksdagen nästa år nödgas i någon mån lägga om detta förslag till skatteförordning.

Herr Hage: Herr talman! Endast en kort replik till herr

Ang. förordning om hyresvärdestegringsskatt. (Forts.)

Leo. Jag föreställer mig, att alla de personer, som skulle drabbas av en sådan skatt, som jag föreslagit, i allmänhet äro tämligen välsituerade. Och skulle de icke vara det, så finnes det säkerligen någon möjlighet för dem att få sina lägenheter utbytta. Men även om de icke hava den möjligheten, så finnes säkert möjlighet att uthyra någon del av bostaden till andra personer. Jag tror alltså, att de farliga konsekvenser, som herr Leo talat om, icke skola vara så farliga, som herr Leo föreställt sig. Jag tror, att man mycket lugnt kan gå med på en utredning om denna sak. Och jag vet, att det finnes en hel del medlemmar av denna kammare, vilka jag resonerat med, som äro sympatiskt stämda för förslaget.

Om man nu går med på en utredning om denna fråga, så binder man sig ju icke på något sätt i sak. Om man finner, att denna utredning är sådan, att man kan bygga någonting på den, så är det ju bra, att saken blivit undersökt. Jag tycker därför, att kammaren från den utgångspunkten bör kunna vara med om det förslag om utredning, som jag här framställt. Detta förslag ligger vid sidan av de övriga besluten i denna fråga, så att det kommer icke att på något sätt uppställas som motförslag mot de andra förslag, som här föreligga.

Från den utgångspunkten skall jag fortfarande be att få yrka bifall till mitt förslag om utredning i frågan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, utom i vad densamma avsåge den av herrar Hage och Johansson i Sollefteå i ämnet väckta motionen, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande del, 2:o) bifall till det av herr Hamrin under överläggningen senast framställda yrkandet samt 3:o) bifall till den av herr J. Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 3, utom i vad denna hemställan avser den av herrar Hage och Johansson i Sollefteå i ämnet väckta motionen, antager yrkandet om bifall till den av herr J. Nilsson i Skottlandshus m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit det av herr Hamrin under överläggningen senast framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 65 ja, men 102 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, utom i vad denna hemställan avser den av herrar Hage och Johansson i Sollefteå i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hamrin under överläggningen senast framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utföll med 32 ja, men 130 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Hamrin under överläggningen senast framställda yrkandet.

Vidare gav herr talmannen i fråga om den av herrar Hage och Johansson i Sollefteå i ämnet väckta motionen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del, dels ock på bifall till det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Hage begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, i vad denna hemställan avser den av herrar Hage och Johansson i Sollefteå i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 72 ja, men 81 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,50 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *202553*